UPPFÖLJNING AV

”Miljö- och hushållningsprogram för skärgården, december 1999”

Redogörelse av vilka åtgärder som genomförts på regional och lokal nivå utifrån förslagen till åtgärder i miljö- och hushållningsprogrammet

Redovisning till Regeringen
från länsstyrelserna i
Uppsala, Stockholms och Södermanlands län

April 2003

LÄNSSTYRELSEN
UPPSALA LÄN

LÄNSSYRELSENS
MEDDELANDESERIE 2003:X

Dnr: 400-5472-03

LÄNSSTYRELSEN
STOCKHOLMS LÄN

LÄNSSTYRELSEN
ISBN 91-7281-093-9

Dnr: 181-02-68461

LÄNSSTYRELSEN
SÖDERMANLANDS LÄN

LÄNSSTYRELSENS
RAPPORTSERIE 2003: 1

Dnr: 400-4052-2003

Förord

I december 1999 redovisade länsstyrelserna i Uppsala. Stockholms och Södermanlands län till regeringen **”Miljö- och hushållningsprogram för skärgården**” vilket utgör ett samlat program för behandling av skärgårdsområdets miljö- och hushållningsfrågor och som också redovisar förslag till åtgärder.

Regeringen har i regleringsbrevet för år 2002 givit Länsstyrelserna i Uppsala, Stockholms och Södermanlands län i uppdrag att följa upp och redovisa vilka åtgärder som genomförts av aktörer på regional och lokal nivå utifrån förslagen i det miljö- och hushållningsprogram för skärgården som länsstyrelserna tog fram tillsammans för det gemensamma skärgårdsområdet.

Länsstyrelserna ska även gemensamt enligt regleringsbrevet ta fram underlag för kommunernas översiktsplanering i kust- och skärgårdsområdena till år 2004. Detta ska ske som ett led i arbetet med miljökvalitetsmålet *Hav i balans samt levande kust och skärgård* och som en del i det svenska deltagandet i arbetet inom EU med en integrerad kustzonsförvaltning. Till denna senare del av uppdraget avser länsstyrelserna återkomma med en redovisning kring årsskiftet 2004/2005.

Med föreliggande rapport, som med fördel läses som ett komplement till det tidigare lämnade programmet sker en uppföljning av viktiga frågor som vi åter vill uppmärksamma samtidigt som vi redovisar vad som hittills genomförts av de förslag till åtgärder som riktades till aktörer på regional och lokal nivå. Alla åtgärdsförslag var inte genomförda i och med att redovisningen till regeringen gjordes i december 1999. Uppföljningen har visat att ca hälften av åtgärdsförslagen nu är genomförda och att för ca en fjärdedel av åtgärdsförslagen pågår projektarbete. Länsstyrelserna avser att miljö- och hushållningsprogrammet fullföljs genom att arbete med de olika delprojekten drivs vidare. I några fall har dock omprioriteringar behövts göras. När det gäller genomförandet av de återstående åtgärdsförslagen bör arbete för flera av dessa kunna samordnas med ovan nämnda arbete med miljökvalitetsmålet *Hav i balans samt levande kust och skärgård.*

Länsstyrelsen i Uppsala län	Länsstyrelsen i Stockholms län	Länsstyrelsen i Södermanlands län
Ulf Henricsson Länsråd	Bo Hansson Länsöverdirektör	Leif Byman Länsråd

Innehåll

Förord 3
Bakgrund 4
Uppdraget 4
Uppläggning av arbetet 4
Frågor vi har uppmärksammat 5
- De höga fastighetspriserna ger en förändrad skärgård 5
- Skyddet av ytterskärgården brådskar 6
- Hänsynsregler för båtturismen behöver utarbetas i samarbete med båtorganisationer 6
- Ny rapport om Svealandskustens fiske, fiske och vattenbruk 7
- Vi måste fortsätta och slå vakt om stränderna 8
- Ny kunskap finns men mer behövs 9
- Skärgårdarna berörs av EU:s ramdirektiv för vatten 9

Översiktsplanen har en nyckelroll 10
- Flertalet skärgårdskommuner har aktuella översiktsplaner inom ett år 10
- De nya översiktsplanerna är bättre förankrade 10
- Frågorna i miljö- och hushållningsprogrammet behandlas i kommunernas översiktsplaner 10

Redogörelse för arbetsläget i delprojekt och åtgärdsförslag på regional och lokal nivå 12
- Sammanfattning i punktform 12
- 1. Kust och skärgård 16
- 2. Mellan- och Innerskärgården 18
- 3. Ytterskärgården 24
- 4. Miljön under vattenytan 27
- 5. Fiske och vattenbruk 31
- 6. Stränderna 35
- 7. Trafik 39
- 8. Båtliv i skärgårdsmiljö 40
- Sammanställning över delrapporter 41

Bakgrund

De tre länsstyrelserna tog tillsammans på regeringens uppdrag under åren 1998-1999 fram ett miljö- och hushållningsprogram för det gemensamma skärgårdsområdet. Programmet behandlar miljön i vid mening och även kulturmiljö. De frågor som behandlas i miljö- och hushållningsprogrammet har stor bredd, berör många sakområden och är ofta mycket komplexa. Programmet ger en överblick och samsyn i de tre länens gemensamma skärgårdsområde.

Arbetet med miljö- och hushållningsprogrammet lades upp länsövergripande med tvärsektoriella analysgrupper, vilka tog fram de viktigaste frågorna att gå vidare med. Förhållandena i ytter-, mellan- och innerskärgården analyserades liksom miljön under ytan, fisket, stränderna och båttrafiken. Under varje rubrik redovisades ställningstaganden, utgångspunkter och förslag till åtgärder. Förverkligandet av programmets intentioner är beroende av att många aktörer känner delaktighet och tar upp förslagen i sin egen verksamhet. Programmet utarbetades i samråd med skärgårdskommunerna och skärgårdsorganisationerna. Representanter för kommunerna respektive organisationerna inbjöds till regelbundna träffar för att diskutera kring miljö- och hushållning i skärgården och lämna synpunkter på programarbetet.

Avsikten enligt miljö- och hushållningsprogrammet är att de tre länsstyrelserna ska fortsätta samarbetet kring skärgårdsfrågor och programmet är ett stöd i en sådan pågående process.

Uppdraget

Regeringen har i regleringsbrevet för år 2002 givit Länsstyrelserna i Uppsala, Stockholms och Södermanlands län i uppdrag att senast den 31 december 2002 följa upp och redovisa vilka åtgärder som genomförts av aktörer på regional och lokal nivå utifrån förslagen i det miljö- och hushållningsprogram för skärgården som länsstyrelserna tog fram tillsammans för det gemensamma skärgårdsområdet.

Länsstyrelserna ska även gemensamt enligt regleringsbrevet ta fram underlag för kommunernas översiktsplanering i kust- och skärgårdsområdena till år 2004. Detta ska ske som ett led i arbetet med miljökvalitetsmålet *Hav i balans samt levande kust och skärgård* och som en del i det svenska deltagandet i arbetet inom EU med en integrerad kustzonsförvaltning. Arbetet ska ske i samarbete med berörda centrala och regionala myndigheter. Länsstyrelserna ska samordna detta arbete och prioritera viktiga insatsområden.

Uppläggning av arbetet

Uppföljningen av miljö- och hushållningsprogrammet har genomförts som ett gemensamt projekt mellan länsstyrelserna i Uppsala, Stockholms och Södermanlands län. De tre länsstyrelserna har bildat en gemensam projektorganisation med en projektledningsgrupp bestående av en person från varje länsstyrelse som samordnat och drivit uppföljnings-

arbetet. Arbetsläget och utfallet i de olika delprojekten och förslagen till åtgärder har beskrivits av dem som tidigare var eller är ansvariga för olika delprojekt.

Uppföljningsarbetet har skett i samråd med skärgårdsorganisationerna och kommunerna. Ett möte med representanter för skärgårdsorganisationerna hölls den 25 oktober där utfallet av skärgårdsprogrammet diskuteras. Vidare hölls ett särskilt seminarium med kommunrepresentanter den 8 november där översiktsplanering och underlagsfrågor diskuterades Uppföljningsarbetet har även skett i samråd med regionplane- och trafikkontoret i Stockholms län, som arbetar med en fördjupning av regionplanen för skärgården.

Länsstyrelserna ska enligt uppdraget redovisa de åtgärder som genomförts på regional och lokal nivå. Vårt miljö- och hushållningsprogram är upplagt på ett liknande sätt med fyra mottagarnivåer. Riksdagen och regeringen, länsstyrelserna, kommunerna samt enskilda och organisationer i skärgården. Redogörelsen redovisar arbetsläget för de förslag som riktade sig till de tre sista kategorierna. Förslag som riktade sig till central nivå är således inte med i redogörelsen.

Frågor vi har uppmärksammat

De höga fastighetspriserna ger en förändrad skärgård

Intresset för kust- och skärgårdsfrågorna har på intet sätt minskat sedan miljö- och hushållningsprogrammet lämnades över till regeringen. Fastighetspriserna i de attraktiva områdena fortsätter att stiga. Fenomenet med vinterdöda skärgårdssamhällen dämpas inom pendlaravstånd i storstockholmsområdets kustbygder och öar med goda vägförbindelser. På några större öar med goda färjeförbindelser ökar befolkningen inte bara genom pensionärer som väljer att bosätta sig i sina sommarhus utan också genom att familjer som är beroende av pendling till arbetsmarknaden på fastlandet flyttar ut på öarna. På öar med sämre förbindelser ökar inte befolkningstalen utan ligger ungefär kvar på samma nivå. På flertalet av dessa öar är delårsboendet helt dominerande och aktiviteten mycket låg på vintern.

Utvecklingen av fastighetspriserna gör det svårt att leva kvar på de små jordbruksfastigheterna med inkomster från skogs- och jordbruk och fiske som väsentliga delar av försörjningsbasen. Samtidigt är upprätthållandet av de traditionella näringarna av stor betydelse för att föra vidare och utveckla natur- och kulturvärden som i hög grad är knutna till dessa. Kostnadsutvecklingen i storstadsskärgården har medfört att det blir allt svårare för folk i vanliga inkomstlägen och utan tidigare anknytning till skärgården att etablera sig som fastighetsägare och verksamhetsutövare i skärgården. Föräldrar eller far och morföräldrar, som på 1960-och 70-talen köpte en fritidstomt med en enkel sportstuga är säkerligen bakgrunden till att det alltjämt finns fastighetsägare i skärgården med relativt vanliga inkomster. Så länge prisnivån var rimlig i förhållande till familjens inkomster gick det att på något sätt klara generationsskiften och utköp av syskon etc.

Frågan är om det nu har skett en sådan prisstegring inte bara i det mest attraktiva lägena, att de ”nya” skärgårdsborna selekteras så att i praktiken bara ekonomisk särskilt resursstarka personer eller familjer kan nyetablera sig. Än är vi troligen inte där, men det är uppenbart att en fortsatt snabb stegring av priserna på skärgårdsfastigheter kan vara

mycket besvärande för att upprätthålla det traditionella näringar som är en så viktig bärare av skärgårdens natur- och kulturvärden så som vi idag ser dem.

Vid Länsstyrelsens i Stockholms läns skärgårdsråds sammanträde i början av året beslöt de valda ledamöterna enhälligt över alla partigränser att hos riksdag, regering och skatteutskottet kräva att den nya fastighetstaxeringen inte får slå igenom förrän nu sittande utredning redovisats. Vidare att det i avvaktan på utredningens resultat sker en återgång till de taxeringsvärden som gällde år 2000 och att beslut i enlighet med ovanstående krav fattas omgående för att undvika att människor drivs från sina hem i ekonomisk panik.

Skyddet av ytterskärgården brådskar

Mellan- och innerskärgården har under hela förra århundradet fungerat som en betydande buffert mot exploatering och överutnyttjande av ytterskärgården. Mitt för Stockholm har skärgården sin största utbredning och det gradvisa ianspråktagandet av skärgårdskust och öar har tidigare kunnat ske i förvissningen om att längre ut finns en i stort sett orörd, vidsträckt arkipelag, ytterskärgården. Bebyggelsetrycket, förbättrade vägar och broar ut mot skärgården och den tekniska utvecklingen för fritidsbåtar gör att ytterskärgården nu ligger ”närmare till”. Den har inte längre samma naturliga skydd av avstånd, otillgänglighet och svårnavigerade förhållanden. Därför behövs nu ett mer aktivt ställningstagande till hur ett långsiktigt skydd av ytterskärgården bör utformas.

Södermanlands och Uppsala läns skärgårdar har inte samma vida utsträckning från fastlandskusten, men har inte heller under 1900-talets andra hälft utsatts för samma befolkningstryck. Vägnätets utbyggnad med motorvägar norr, söder och väster om Storstockholm medför nu ett ökat tryck också på dessa kuster. Även dessa ligger nu ”närmare till” sett ur storstadsbons perspektiv. Här finns ingen vidsträckt övärld att förlita sig till, utan vill man behålla skärgårdens speciella karaktär måste varsamheten och medvetandet gälla själva fastlandskustens utveckling.

Hänsynsregler för båtturismen behöver utarbetas i samarbete med båtorganisationer

Det ökade befolkningsunderlaget i storstadsområdet i kombination med den tekniska utvecklingen på båtsidan gör att vi får allt fler snabbgående båtar som över en helg kan röra sig över allt större områden. Det finns många positiva sidor i denna utveckling, men också avigsidor som det vore av värde att komma till rätta med innan problemen växer sig alltför stora. Precis som på snöskotersidan går en av utvecklingslinjerna från bruksredskap och ökad rörlighet på fritiden till båttyper, vars användning och prestanda gör dem till allt mer utpräglade motorsportredskap snarare än båtar för rörligt friluftsliv. Det ligger nära till hands att fråga sig vad som inryms i det rörliga friluftsliv som lagstiftaren ville värna när riksintresset lagfästes.

Utan att ha statistiskt underlag uppfattar vi att det numer är svårare att via båtklubbar och segelsällskap nå ut till båtlivets utövare eftersom en relativt stor andel av dem, som man verkligen vill nå och eventuellt påverka attityder hos, inte deltar särskilt aktivt i det organiserade båtlivet. Desto viktigare känns det att stötta den organiserade verksamhet som på ett seriöst sätt försöker förmedla hänsyn och förhållningsregler som minimerar båtlivets störande och negativa inverkan på miljön.

Frågan om generell övre hastighetsgräns för båtar och svävare i skärgårdsområdet har aktualiserats av bl.a. Skärgårdsmiljöföreningen som anser att det finns behov av en sådan hastighetsgräns för att möta utvecklingen med allt vanligare mycket snabba båtar i skärgårdsområdet. En generell hastighetsbegränsning skulle minska risken för olyckor och skapa en för båtfolk i allmänhet betydligt tryggare färd också utanför de farledsavsnitt där hastigheten redan idag är begränsad. Frågan är av sådan vikt att de tre länsstyrelserna bör behandla den som ett led att nå det nationella delmålet att "Buller och andra störningar från båttrafik skall vara försumbara inom särskilt känsliga och utpekade skärgårds- och kustområden senast år 2010".

Det är därför angeläget att få till stånd projektet "Båtliv i skärgårdsmiljö" som vi hittills inte kunnat genomföra (se vidare redovisningen av åtgärdsförslag 3:2). Många kommuner i Stockholms län har, ofta i samförstånd med de omkringboende, reglerat motorbåtsanvändningen på insjöarna. Om båtlivet växer sig allt större i skärgården kan det behöva styras upp också där. Till skillnad från de mindre vattenområden som sjöarna representerar kan det vara svårare att få lokalt stöd för hänsynsregler, eftersom skärgårdsvattnen inte har samma lokala, slutna karaktär. Det är lättare att vara anonym på ett större vatten. Detta talar för att samhället kan behöva ta ett större ansvar för att i tid styra utvecklingen på åtminstone de mest nyttjade skärgårdsvattnen.

Ny rapport om Svealandskustens fiske, fiske och vattenbruk

Som ett av underlagsmaterialen inför redovisningen 1999 publicerades rapporten **”Om uthålligt fiske- och vattenbruk i skärgården”** författad av Christer Olburs. /Underlagsmaterial augusti 2000 Nr 21 Länsstyrelsen i Stockholms län/.

På de tre länsstyrelsernas uppdrag har Christer Olburs gjort en uppföljande översikt av aktuella utredningar och frågeställningar och mot den bakgrunden lämnat ytterligare förslag till åtgärder inom fiskets och vattenbrukets område i skärgården. Dessa lämnas i rapporten **”Om Svealandskustens fisk, fiske och vattenbruk förvaltning och miljömålen”** /Länsstyrelsen i Uppsala län Meddelande 2002:11/.

Också Olburs betonar vikten av att förskjuta befogenhet och ansvar för kustvattnets fiskevård mot lokal nivå. Författarens huvudbudskap är ett förslag till hur förvaltningen skulle kunna struktureras från en internationell förvaltning av gemensamma havsområden över regional förvaltning i kustvattenområden till lokal förvaltning i skötselområden. Författaren framhåller vikten av att arbetet med att utveckla formerna för lokala skötselområden i regionens kustvattenområden snarast inleds med praktiska försök. Inom sådana försöksområden ska övervägas om rätten till fritt handredskapsfiske behöver begränsas mot att också sportfiskets intressen beaktas i förvaltningsplanen.

Utan att ha tagit ställning till under vilka former och villkor försöksverksamheten bör bedrivas anser länsstyrelserna i Uppsala, Stockholms och Södermanlands län att försök med lokal förvaltning bör komma till stånd, förslagsvis med om möjligt ett område i vardera av de tre länen. Ägarförhållanden och socioekonomiska villkor skiljer sig väsentligt längs den aktuella kuststräckan, varför försöksverksamhet skulle kunna ge en bred erfarenhetsbas för en hållbar förvaltning av det kustnära fisket. Det är således angeläget att tillgängliga resurser på central och regional nivå samordnas för att få till stånd sådana försök.

Vi måste fortsätta och slå vakt om stränderna

Kring frågan om strändernas bevarande och ianspråktagande förs en ständig debatt. Ibland framhålls att strandskyddet försvårar ett permanent boende och är ett hot mot en levande skärgård. Strandskyddet är samtidigt ett grundläggande skydd för att bevara skärgårdens stränder. Att utmåla strandskyddet som det avgörande hotet mot en levande skärgård är dock att förenkla frågeställningen. Det finns dock flera företeelser och skeenden som successivt kan komma att förändra skärgårdens natur- och kulturmiljö och som därför behöver uppmärksammas i god tid.

Länsstyrelserna har i olika strandskyddsärenden uppmärksammat en utveckling mot allt större fritidshus, stora brygganläggningar och även stora bryggdäck med hus på. Ofta rivs ett mindre fritidshus för att ersättas med ett fritidshus som är kanske mångdubbelt större. Detta är känsligt i skärgården med sina stora naturvärden och kan i vissa särskilt känsliga skärgårdsmiljöer förändra landskapets karaktär. Skärgårdslandskapet kommer att steg för steg förändras om utvecklingen fortsätter. Detta är i första hand inte en strandskyddsfråga eftersom någon allemansrättslig mark inte tas i anspråk utan snarare en bygglovfråga. Förhållandet att det tidigare finns en byggnad eller anläggning på en plats bör i sig inte innebära att skador på landskapets karaktär accepteras. I Östhammars skärgård har skett ett stort antal avstyckningar av befintlig bebyggelse, vilket kan komma att öka anspråken på utökad bebyggelse i framtiden. Frågan behöver uppmärksammas av Naturvårdsverket och Boverket och rådgivning kopplad till tillämpningen av 4 kap. MB behövs som underlag för översiktsplaner, områdesbestämmelser och bygglovhantering.

Att bygga ut stora bryggdäck längs stranden kan innebära kraftig förändring av strandområdet även när det sker i anslutning till befintlig mindre brygga. Stora bryggor eller däck ut över vattnet med hus eller komplementbyggnader på är knappast förenligt med strandskyddets syften även om det sker i anslutning till en etablerad tomtplats.

I Miljö- och hushållningsprogrammet påtalades att ett ökande antal husbåtar kan bli ett problem i vissa attraktiva skärgårdsområden. Husbåtar har en privatiserande verkan och företrädesvis ankrar företrädesvis de i grunda och lugna vikar som ofta har ett rikt och känsligt växt- och djurliv. Vidare påtalades att försvarets marker med sina stora orörda strandavsnitt är en resurs och att det är viktigt att dessa värden bevaras om försvaret lämnar sådana områden. Länsstyrelsernas uppfattning är att när ett område eller anläggning inte längre behövs bör området återställas till naturmark och strandskydd bör införas om det inte lagts på tidigare. Hänsyn bör dock tas till om anläggningen kan ha ett bestående värde för skärgårdssamhället eller kulturhistoriskt bevarandevärde.

Regeringen tillsatte under 2002 en kommitté med uppdrag att utreda bl.a. frågan om utförsäljning av statlig mark. Länsstyrelserna vill påtala vikten av att skärgårdens stora natur- och kulturvärden beaktas inför ett ställningstagande av försäljning av statlig mark och förutsätter att kommittén kommer att behandla frågan. Reglerna för den allmänna lämplighetsprövning enligt plan- och bygglagen och den strandskyddsdispens enligt miljöbalken som behövs innan en anläggning kan tas i anspråk för annan verksamhet än militär behöver också uppmärksammas.

Ny kunskap finns men mer behövs

De av riksdagen beslutade delmålen under miljökvalitetsmålet *Hav i balans samt levande kust och skärgård* innebär att länsstyrelserna senast år 2005 ska ha en gemensam strategi för skyddet av ytterskärgården. Rimligen bör berörda länsstyrelser under år 2003 ta beslut om hur denna strategi ska arbetas fram och vilka resurser som ska avsättas för detta arbete.

Det MISTRA-stödda forskningsprogrammet SUCOZOMA, som kommer att avslutas under 2003, har lyft fram väsentlig kunskap framförallt inom skärgårdsplaneringens konflikthantering och om det kustnära fiskets villkor och möjligheter. Det är viktigt att kunskap och erfarenheter från detta program nu förs ut i praktisk tillämpning i kommunernas och statens arbete för att utveckla kust- och skärgårdsbygderna så att vi kan lämna de stora natur- och kulturvärdena vidare till kommande generationer. Som ett led i detta arbete finns en representant för länsstyrelserna (Länsstyrelsen i Uppsala län) med i SUCOZOMA-programmets referensgrupp för avnämare.

Skärgårdarna berörs av EU:s ramdirektiv för vatten

I betänkandet Klart som vatten (SOU 2002:105) föreslås en ny myndighetsstruktur med anledning av direktivet. Vi vill peka på att kustvattenfrågorna måste uppmärksammas mer inom ramen för genomförandet av direktivet. Samverkan kring kustvattenfrågor styrs inte självklart av avrinningsområdesgränser. Det blir särskilt tydligt längs de kuster där det är långt mellan älv- och åmynningar mynningar och därför inte givet hur de av naturen betingade kulturella samverkansmönstren uppstått på sträckorna mellan mynningarna.

På motsvarande sätt finns ingen stark koppling till avrinningsområden för de vid Svealandskusten stora skärgårdsområdena. Också här ska lokalt förankrad vattenvård bedrivas i en bygd som inte har samma tydliga naturvetenskapliga och kulturella koppling till ett eller flera huvudavrinningsområden. Här är det andra naturgeografiska förhållanden och etablerade samverkansmönster som måste få slå igenom. En större kunskap om de topografiska och biologiska förhållandena under vattenytan kan här vara en grund för att etablera nya gränser för samverkansområden i skärgårdsbygderna.

Det finns enligt länsstyrelsernas mening anledning att överväga om inte vissa samverkansområden ska löpa längs kusten och ägna sig åt de kustvattenfrågor som där känns naturliga. Naturligtvis ska i så fall samarbetet vara välutvecklat med de samverkansområden som berör motsvarande huvudavrinningsområden.

Vi vill här också påminna om förslaget i Miljö- och hushållningsprogrammet att nästa landsomfattande naturvårdsinventering bör kunna gälla vattenmiljöer.

Översiktsplanen har en nyckelroll

Flertalet skärgårdskommuner har aktuella översiktsplaner inom ett år

I miljö- och hushållningsprogrammet framhölls kommunernas översiktplaner som ett viktigt verktyg för att skärgården både ska utvecklas och bevaras i framtiden. Mycket har hänt sedan 1999. I flertalet kommuner i skärgårdsområdet från Östhammar i norr till Nyköping i söder pågår arbetet med att ta fram nya översiktsplaner. Tre kommuner Tyresö, Trosa och Oxelösund har nya antagna översiktsplaner. Östhammar, Norrtälje, Värmdö, Södertälje och Nyköping kan förväntas anta den nya översiktsplanen under 2003 eller början av 2004. Haninge och Nynäshamns kommun har tillsammans tagit fram en fördjupning av sina respektive översiktsplaner för kustområdet - ”Kustplanen” - vilken antogs under 2002. Även Värmdö och Norrtälje kommuner har påbörjat arbetet med att ta fram fördjupningar av översiktsplanerna för skärgårdsområdet. Inom något år kommer det således att finnas aktuella översiktsplaner för större delen av vårt gemensamma kust- och skärgårdsområde.

De nya översiktsplanerna är bättre förankrade

Processen för den andra generationens översiktsplaner har i flera kommuner sett annorlunda ut än för den tidigare planeringsomgången. Flera kommuner, däribland Tyresö, Haninge, Värmdö och Södertälje, har först tagit fram ett program för översiktsplanen där man diskuterar inriktningen av planarbetet och vilka frågor som bör prioriteras i översiktsplanen. Man har satsat på att gå ut till medborgarna och intresseorganisationer. Programmen har också diskuterats med olika partipolitiska grupper. Dessa översiktsplaner blir härigenom förhoppningsvis bättre förankrade hos såväl politiker som medborgarna än tidigare planer.

Frågorna i miljö- och hushållningsprogrammet behandlas i kommunernas översiktsplaner

Många av de frågor som har behandlats i miljö- och hushållningsprogrammet och där programarbetet lett till att nytt underlag tagits fram har även tagits upp i kommunernas översiktsplaner. I den andra generationens översiktsplaner behandlas vattenfrågorna överlag mer ingående än i de tidigare översiktplanerna. Såväl ytvatten som grundvatten och även havsvatten tas till viss del upp i planerna. Problem som rör vattenförsörjning och avlopp i skärgårdsområden behandlas ingående i bl.a. Norrtälje och Värmdö översiktsplaner. Den starka befolkningsökningen i storstadsregionen medför ett tryck även på kust- och skärgårdsområdet. Omvandlingen av fritidsboende till permanent boende fortgår, vilket leder till ett ökat vattenuttag med risk för saltvatteninträngning som följd. I både Norrtälje och Värmdö översiktsplaner redovisas grundvattentillgångarna och områden där det finns risk för saltvatteninträngning och ställningstaganden görs till att vattenförsörjningen i skärgården måste utgå från långsiktigt hållbara system.

Även den marina miljön behandlas i de nya översiktsplanerna. Som exempel kan nämnas att i Värmdös översiktsplan, som för närvarande är utställd, redovisas värdefulla grundområden och trösklade vikar som skyddsvärda områden som bör värnas. Även i Norrtäljes och Östhammars översiktsplan och Haninges och Nynäshamns kustplan tar

man upp värdefulla marina miljöer. I den fördjupning av översiktsplanen för kust-skärgårdsområdet som man avser ta fram i Värmdö kommun ska tonvikten läggas på marina frågor. Detta är speciellt intressant med tanke på ramdirektivet för vatten.

Även bostadsförsörjningsfrågorna behandlas och särskilt möjligheten att bygga hyresbostäder i skärgården, vilket varit ett av delprojekten som Länsstyrelserna och skärgårdsorganisationerna bedrivit inom Miljö- och hushållningsprogrammets ram.

Överlag kan man säga att Miljö- och hushållningsprogrammet för skärgården – i de frågor där delprojekten fullföljts – förefaller få genomslag i de nya översiktsplaner som tas fram. Kommunerna och skärgårdsorganisationerna har prioriterat vad man ansåg vara de mest angelägna frågorna. En viktig roll för Länsstyrelserna är att stötta den kommunala översiktsplaneringen genom att ta fram underlag i olika planeringsfrågor och ge regionala överblickar som gör det möjligt för kommunen att se sitt område i ett regionalt sammanhang. Arbetet med Miljö- och hushållningsprogrammet har gett möjlighet till ett utvecklat samarbete med kommunerna i skärgårdsfrågor. Detta har förhoppningsvis förbättrat beslutsunderlaget och planerna i skärgårdskommunerna och avsikten är att samarbetet ska fortgå.

Redogörelse för arbetsläget i delprojekt och åtgärdsförslag på regional och lokal nivå

Sammanfattning i punktform

Av de 35 förslag till åtgärder som riktar sig till lokal och regional nivå har ca hälften genomförts och för ca en fjärdedel av åtgärdsförslagen pågår projektarbete. För en ca en fjärdedel av åtgärdsförslagen har arbete ännu inte påbörjats. I flera fall beror detta på bristande resurser och i några fall har åtgärdsförslaget omprioriterats. I några fall har även åtgärder som inte fanns med i programmet men som ligger så nära programmets frågor att de är av intresse i sammanhanget redovisats i redogörelsen.

Avsikten är att arbete med miljö- och hushållningsprogrammet fullföljs genom att arbete med de olika delprojekten drivs vidare. När det gäller genomförandet av de återstående åtgärdsförslagen bör arbete för flera av dessa kunna samordnas med arbete med miljökvalitetsmålet *Hav i balans samt levande kust och skärgård.*

Genomfört

- Historiska landskapsanalyser på gårdsnivå.
- En kort beskrivning av jord- och skogsbrukets villkor på de större skärgårdsöarna.
- I hälften av kommunerna finns kommunala skärgårdsråd. Ett interkommunalt skärgårdsråd som omfattar alla kommuner i Stockholms län har också inrättats.
- Frågor som rör förutsättningarna hyresbostäder i skärgården har utretts och presenteras i en rapport.
- Belyst hur kommunen kan avgränsa områden med restriktioner för nyttjande av grundvatten.
- En sammanställning över kända biologiskt värdefulla grundområden presenteras i en rapport.
- En särskild studie som behandlar belastningen av kväve och fosfor på skärgården och som ger förslag till åtgärder har tagits fram.
- Fortsatt minskning av belastningen på Mälaren och även kustvattnet från fasta källor som avloppsreningsverk tas upp i regionala miljömål. Detsamma gäller belastningen från diffusa källor som dock hittills inte minskat.
- Svealands kustvattenvårdsförbund har bildats. Det bör kunna bli ett viktigt instrument för att få till stånd en heltäckande miljöövervakning av kustvattnen.
- Förhållanden och åtgärdsförslag för skärgårdsfisket redovisas i rapporten ”Om uthålligt fiske- och vattenbruk i skärgården”.
- Länsstyrelserna har under de senaste åren haft ett nära samarbete med fiskets organisationer för att diskutera förvaltning av fiskbestånden.
- Länsstyrelsen i Stockholms län har i samverkan med landsting och kommuner tagit fram en aktuell, GIS-anpassad bild av ägarförhållandena vad avser Fiskevatten och fiskerättigheter i länets skärgård.
- I miljöövervakningsprogrammet för perioden 2002-2006 finns två delprogram med inriktning på dels kustlevande fiskbestånd, dels biologisk mångfald i kustmynnande vattendrag. Provfiske har genomförts sommaren 2002 av Fiskeriverkets kustlaboratorium.

- Länsstyrelserna har beslutat respektive administrerar beslut om skyddsjakt på skarv och säl.
- En studie som visar tillgängligheten i de inre delarna av skärgården har genomförts.
- Länsstyrelsen i Stockholms län och Haninge kommun har med översiktsplanen för Ornö som underlag preciserat det utvidgade strandskyddet med syfte att främja permanent boende. Frågan tas även upp i Värmdö översiktsplan.
- En samordningsgrupp mellan Försvarsmakten och Länsstyrelsen i Stockholms län har bildats och rutiner har utvecklats för hur samrådet och prövningen av olika militära avvecklingsprojekt ska gå till.
- I regionplanen för Stockholms län behandlas den kollektiva båttrafiken i skärgården. Planen är antagen och utgör ett underlag för kommunernas översiktsplanering i dessa frågor. Kommunikationer i skärgården har behandlats i Östhammars översiktsplan. I Södermanlands län har reglerna för fraktstöd i skärgården reviderats.
- Länsstyrelserna och landstinget i Stockholms län tillsammans med båtlivets organisationer och företrädare för färg- och båtbranschen genomfört ett enklare test av alternativa färger.

Pågår

- En beskrivning kust- och skärgårdsområdets samlade natur- och kulturvärden (4 kap MB).
- Naturreservatsbildning avseende Stockholms stads tidigare markinnehav i skärgårdsområdet. (Grinda, Nämdö, Ålö, Rånö, Gålö och Nåttarö).
- Ett underlag för hantering av vatten- och avloppsfrågorna i planeringen för skärgårdsområdet har tagits fram i samarbete mellan Länsstyrelsen i Stockholms län, Landstinget och KSL. Arbetet fortsätter.
- Länsstyrelsens projekt IT-Forum arbetar med IT-utvecklingen i Stockholms skärgård. Kommunerna tar fram IT-infrastrukturplaner till mitten av år 2003. Länsstyrelsen utarbetar ett länsprogram fram till årsskiftet 2003-2004.
- Förslag till vägledning om Muddring har tagits fram i Uppsala och Stockholms län. Förslagen bearbetas under år 2003.
- Det pågår studier av grunda områden som uppväxtlokaler för fisk. Arbetet leds av Fiskeriverket och genomförs av Upplandsstiftelsen. Värmdö kommun deltar i planeringsinriktad forskning kring grunda områden.
- Frågan om att finna gemensamma lösningar för ett långsiktigt hållbart fiske i kust- och skärgårdsområdet har drivits framåt, framförallt av fiskekonsulenten i Stockholms län.
- Länsstyrelserna samarbetar med Kustlaboratoriet för att åstadkomma bättre förutsättningar för att mer planmässigt mobilisera lokala fiskare för lokala förvaltningsförsök och för informationsinsamling. Med detta som bas undersöks möjligheterna att införa försök med lokal förvaltning.

Inte påbörjat

- Ett för de tre länen gemensamt förslag till policy för uppförande av vindkraftverk – frågan har omprioriterats. Under 2003 har Energimyndigheten initierat ett arbete att bl.a. i våra tre län se ut nya områden som kan vara av riksintresse för vidkraft.
- Kompletterande nyckelbiotopsinventering för skogsområdena i skärgården.

- Särskild skogsvårdsplan för skydd, bevarande och skötsel av värdefulla natur- och kulturmiljöer i skogsmark och trädbevuxen mark i anslutning till gårdsmiljöer.
- Särskild studie för att belysa olika frågor som är av betydelse för att få en lönsam husdjursproduktion i skärgårdsområdet, såsom slakt, transporter, stöd och konkurrens, stöd för renovering av stallar, mobila slakterier.
- Bidrag till VA-anläggningar som anpassas ekologiskt. Förslaget har inte tagits upp och stödet till lokala investeringsprogram (LIP) har upphört.
- En strategi för hur ytterskärgårdens natur- och kulturvärden kan värnas långsiktigt ska tas fram. I strategin ska frågor som bebyggelse och exploatering, behov av planeringsinsatser, behov av starkare natur- och kulturskydd och samordning mellan friluftsliv-turism-naturvård tas upp.
- Ett för de tre länen gemensamt förslag till avgränsade områden där bland annat hastighetsbegränsning intill land är lämplig ur bl.a. bullerbegränsande synpunkt.
- Ytterskärgården i alla de tre länen bör föras upp på FN:s världsarvslista för naturområden. Frågan vilar tills vidare.
- Rekommendationer om tillämpningen av strandskyddsbestämmelserna med dess nya syften att värna goda livsvillkor för växter och djur.
- Projektet "Båtliv i skärgården" med syfte att utveckla regler och förhållningssätt för ett långsiktigt hållbart båtliv i skärgården har ännu inte genomförts på grund av bristande resurser.

Åtgärder utöver förslagen i miljö- och hushållningsprogrammet

- I Länsstyrelsen i Stockholms län pågår arbete med det första kulturreservatet och man har valt ett skärgårdsjordbruk.
- Marint reservat vid Askö i Södermanlands län planeras för beslut under år 2003.
- Dialog om hur skärgården öster om Gräsö kan skyddas på ett sätt som samtidigt bidrar till bygdens utveckling pågår i Uppsala län.
- Boken "Under ytan i Stockholms skärgård" har publicerats. Den beskriver miljösituationen i Stockholms skärgård fram till år 2000.
- "Skärgårdsmiljöer - nuläge, problem och möjligheter" är en "grönbok" bok som tagits fram inom ramen för Interreg IIA-samarbetet mellan Stockholms, Ålands och Åbolands skärgårdar.
- Rapporten ”Om Svealandskustens fisk, fiske och vattenbruk –förvaltningen och miljömålen” författad av Christer Olburs på uppdrag av de tre länsstyrelserna i samband med uppföljningen av miljö- och hushållningsprogrammet.
- Länsstyrelsen i Uppsala län har svarat för avnämarrepresentant i projektet SUCOZOMA.
- Länsstyrelsen i Uppsala län har inbjudits att delta i två arbetsseminarier (Lofoten och Arendal) i Nordiska ministerrådets projekt "Forvaltningsstrategier i kystsonen".
- Länsstyrelsen i Stockholms län har genom två studier om fysiska störningar av stränder vidareutvecklat Naturvårdsverkets metoder för bedömningsgrunder för miljökvalitet. Studierna har redovisats i två rapporter. Med denna utvecklade metod har ständerna i hela Stockholms läns skärgård karterats.

Läsanvisning för nedanstående mera utförliga redogörelse

Redogörelsen följer samma kapitelindelning som miljö- och hushållningsprogrammet. För varje åtgärdsförslag redovisas om det är Genomfört, Pågår eller Inte påbörjat. Inom rutan redovisas åtgärdsförslaget så som det redovisades i programmet.
I vissa fall har förslagen i miljö- och hushållningsprogrammet naturligen modifierats när projektarbetet påbörjats, vilket då framgår av texten. I några fall har även åtgärder som inte fanns med i programmet men som ligger så nära programmets frågor att de är av intresse i sammanhanget redovisats i redogörelsen. Redogörelserna för varje delprojekt varierar i omfattning och utförlighet. Det har inte bedömts nödvändigt att alltför strikt göra redovisningarna lika. Viktig information skulle då ha kunnat gå förlorad.
Redogörelsen avslutas med en lista över olika rapporter som tagits fram i eller i nära anslutning till uppdraget att utarbeta miljö- och hushållningsprogram.

1. Kust och skärgård

Åtgärdsförslag 1:1

En gemensam beskrivning av för kust- och skärgårdsområdet samlade natur- och kulturvärden (4 kap MB) – och ett gemensamt förhållningssätt till hur de ska beaktas – ska tas fram av de tre länsstyrelserna gemensamt som underlag för kommunernas översiktsplaner och som underlag för länsstyrelsernas handläggning av ärenden.

Pågår

En beskrivning av de samlade natur- och kulturvärdena i det gemensamma skärgårdsområdet och ett gemensamt förhållningssätt till hur värdena ska beaktas ska tas fram enligt programmet. Beskrivningen kommer att redovisas i en rapport. Arbetsnamnet är Natur och kultur i skärgården i Uppsala, Stockholms och Södermanlands län. Beskrivningar av kust- och skärgårdsområdets naturvärden respektive kulturvärden var för sig finns framtaget i samarbete mellan de tre länen. Det återstår att göra en sammanfattande landskapsbeskrivning som tydliggör vad som karakteriserar skärgårdslandskapet samt vilka värden man bör slå vakt om.

Syftet är att rapporten ska kunna utgöra ett underlag för kommunernas översiktsplanering och även i Länsstyrelsernas egen ärendehantering. Att arbetet med beskrivningen ännu inte kunnat slutföras beror i stor utsträckning på bristande resurser. Behovet av en sådan gemensam beskrivning bedöms som stort. Enligt ett delmål i miljökvalitetsmålet *”Hav i balans samt levande kust- och skärgård”* ska senast till 2005 finnas en strategi för hur kustens och skärgårdens kulturarv och odlingslandskap kan bevaras och brukas. Dessa två arbetsuppgifter bör kunna samordnas.

Även om den samlade beskrivningen ännu inte är klar har bl.a. ett utkast till en beskrivning av *”Kulturmiljön i Gräsö skärgård”* (Ann Segerberg 02-02-08) legat till grund för Östhammars kommuns behandling av skärgårdens kulturvärden i det utställda förslaget till ny översiktsplan.

Åtgärdsförslag 1:2

Historiska landskapsanalyser som beskriver kulturmiljön på en gård i varje län har tagits fram. Studien kan tjäna som kunskapsunderlag för kommunerna i deras planering och för kommuner och länsstyrelser i säkerställandearbete bl.a. genom att visa på en metod att beskriva värdefulla kulturmiljöer.

Genomfört

Studien utgörs av tre historiska landskapsanalyser för gårdarna Österbyn i Uppsala län, Lådna i Stockholms län och Hänö i Södermanlands län. Syftet är att visa på en metod som kommunerna kan använda i sitt planeringsarbete för att förbättra kunskapen om och förståelsen av hur den äldre markanvändningen i skärgården varit. Med den kunskapen kan man undvika att i samband med nya anläggningar och bebyggelse slå sönder äldre strukturer som är viktiga för förståelsen av det äldre kulturlandskapet.

Studien är klar och ska publiceras i en rapport **”Historiska landskapsanalyser”** Rapporten kommer att tryckas 2003. Vissa illustrationer saknas. Rapporten är tänkt att användas som underlag och metodstudie för kommunernas fysiska planering och även vid utarbetandet av kommunala reservat.

Åtgärdsförslag 1:3

Ett för de tre länsstyrelserna gemensamt förslag till policy för uppförande av vindkraftverk utarbetas med vägledning av befintliga förslag.

Genomfört och omprioriterat

Länsstyrelsen i Uppsala län har i rapporten **”Vindkraft i Uppsala län– lokaliseringsstudie inför riksintresseavgränsning –förslag till vindkraftspolicy.”** bl.a. givit förslag till en policy för vindkraft på länsnivå. I rapporten föreslogs sju områden som möjliga att överväga som riksintresseområden. Efter beaktande av remissynpunkter översändes ett yttrande 1998-03-20 till Energimyndigheten med förslag till tre områden, ett i Skutskärs kommun och två i Östhammars kommun.

Energimyndigheten har ännu inte fattat beslut om myndigheten bedömer områdena vara av riksintresse. Under 2003 pågår ett arbete som initierats av Energimyndigheten att i bl.a. i Uppsala, Stockholms och Södermanlands län utse nya områden som kan vara av riksintresse för vindkraft.

I frågan om vindkraftsparker långt ut till havs finns ännu inte tillräckligt underlag. Den föreslagna policyn för Uppsala län har i stort sett vunnit gehör hos berörda kommuner i Uppsala län. Östhammars kommun har beaktat de två föreslagna riksintresseområdena i sin utställda Översiktsplan upprättad i juni 2002.

Länsstyrelsen i Stockholms län har inte lämnat några förslag till riksintresseområden för vindkraft. Länsstyrelsen i Södermanlands län har påbörjat ett policyarbete för vindkrafts-frågor i länet och har ännu inte lämnat några förslag till riksintressen för vindkraft. Länsstyrelserna avvaktar ytterligare nationellt underlag och avstår tills vidare att utforma en gemensam policy för Svealandskusten.

Åtgärder utöver förslagen i miljö- och hushållningsprogrammet

Det första kulturreservatet på gång.

I Länsstyrelsen i Stockholms län pågår arbete med att bilda det första kulturreservatet och man har valt två skärgårdsjordbruk. På Brottö finns levande skärgårdsjordbruk med betesdjur. Urvalskriterierna har varit: Levande jordbruk med betesdjur, agrar prägel, historiskt källmaterial och motiverad brukare. Brukarna av gårdarna är positiva till reservatsbildningen. Arbetet har påbörjats med kartläggning. Reservatet väntas vara klart 2003-2004.

2. Mellan- och Innerskärgården

a) *Jord- och skogsbruk i skärgården*

Åtgärdsförslag 2:1

En beskrivning av jord- och skogsbruket på de större skärgårdsöarna i de tre länen redovisas i en särskild studie. Studien bygger på intervjuer med skärgårdsbor. Syftet med studien är att ge en överblick över förhållandena för jord- och skogsbruket i skärgården och att spegla de aktiva jord- och skogsbrukarnas syn på förhållandena. I studien redovisas skärgårdsbors syn på frågor som behov av vidareförädling av jordbrukets produkter, att regelverket inte är anpassat till småskaliga förhållanden, EU-stöden, behov av skärgårdsjordbrukskonsulenter, fastighetspriser och taxeringsvärden.

Genomfört

Studien **”En beskrivning av jord- och skogsbrukets villkor på de större skärgårdsöarna”** är klar. Den ska tryckas som en underlagsrapport under 2003, efter viss uppdatering och redigering. Stora delar av materialet ingår i den redovisning som länsstyrelserna gjorde till regeringen i december 1999. Studien behandlar förhållandena för jord- och skogsbruket i Uppsala, Stockholms och Södermanlands län. Studien har utförts av skärgårdsföretagaren Camilla Strandman.

Åtgärdsförslag 2:2

Skogsvårdsstyrelsen har nyckelbiotopinventerat i skärgårdarna i de tre länen. Här finns en mycket god planeringsgrund när det gäller särskilt värdefulla fastigheter för natur- och kulturvärden. Skogsvårdsstyrelsen tar med utgångspunkt från nyckelbiotopsinventeringen tillsammans med Skärgårdsstiftelsen fram en plan för skydd, bevarande och skötsel av värdefulla natur- och kulturmiljöer i skogsmark och trädbevuxen mark i anslutning till gårdsmiljöer.

Inte påbörjat

Region Skogsvårdstyrelsen Mälardalen, som omfattar de tre länen, meddelar att ekonomiska medel saknas för ytterligare kompletterande nyckelbiotopinventeringar för skärgården.

Åtgärdsförslag 2:3

Skogsvårdsstyrelsen, länsstyrelserna, Sveriges lantbruksuniversitet, representanter från berörda kommuner och den ideella naturvården arbetar tillsammans med skogsägar-organisationer fram en särskild hänsynsinstruktion för skogsbruket i skärgården. Den följs upp genom att Skogsvårdsstyrelsen begär samråd om hänsyn till kulturmiljövårdens och naturvårdens intressen för alla slutavverkningar i skärgården.

Inte påbörjat delvis omprioriterat

Under de sista åren har intresset för skogsbruk i skärgården påtagligt minskat. Avverk-ningskostnader och mertransporter till land gör att avverkningar ger låg eller ingen vinst alls. Skogsvårdsstyrelsen gör bedömningen att för närvarande behövs ingen särskild policy eller handbok för skärgårdsskogsbruk tas fram. De relativt fåtaliga avverkningsprojekt som kan bli aktuella klarar skogsvårdsorganisationen att ta hand om

inom ramen för ordinarie rådgivning. Grundläggande fakta om ekologi och skötsel av skog i skärgården presenterades i den av Skogsstyrelsen 1991 utgivna boken ”**Skärgårdsskog – ekologi och skötsel”**. Boken är fortfarande en relevant kunskapskälla.

Åtgärdsförslag 2:4

För att behålla skärgårdens värdefulla natur- och kulturlandskap krävs betande husdjur. Att åstadkomma en ekonomiskt lönsam husdjursproduktion är dock svårt. Slakten med veterinärbesiktningen och transporter av djur till slakt eller mobila slakterier är problematiska frågor. Länsstyrelsen i Stockholm avser att i en studie belysa olika frågor som är av betydelse för att få en lönsam husdjursproduktion i skärgårdsområdet, såsom slakt, transporter, stöd och konkurrens, stöd för renovering av stallar, mobila slakterier.

Inte påbörjat

Frågan är alltjämt aktuell. Detta framkom tydligt vid mötet den 25 oktober 2003 med representanter för skärgårdsorganisationerna. Fullt utrustade mobila slakterier är mycket kostsamma. Även om man finner en realistisk lösning på finansieringen av ett mobilt slakteri krävs också vissa förändringar i regelverket (EU-regler) för att kunna skapa förutsättningar för mobila slakterier. Sverige driver frågan i EU och om man skulle kunna åstadkomma de nödvändiga förändringarna skulle dessa inte kunna träda i kraft förrän tidigast 2006.

Jordbrukstekniska Institutet (JTI) har på LRF:s uppdrag utrett möjligheterna att inrätta mobila slakterier och publicerat rapporten ”**Mobila slakterier för nötkreatur och svin – möjligheter och begränsningar”**. I JTI:s tidning ”Teknik för lantbruket” nr 95 — finns en sammanfattning av den omfattande rapporten. Frågan om transport av slaktdjur har utretts av riksdagsledamoten Gudrun Lindwall.

b) Naturvård och kulturminnesvårdsfrågor i mellan- och innerskärgården

Åtgärdsförslag 2:5

Länsstyrelsen i Stockholms län arbetar med förslag till naturskydd för samtliga de områden som har överförts från Stockholms stads markinnehav i skärgårdsområdet till Skärgårdsstiftelsen i Stockholms län. Dessa områden är av stort värde för såväl naturvården som friluftslivet. De områden som berörs är Lidö, Finnhamn, Grinda, Nämdö, Ålö, Rånö, Gålö och Nåttarö. I Södermanland och Uppsala län genomförs kompletterande naturskyddsinsatser efter hand.

Pågår

Naturskyddsarbetet med områden som Skärgårdsstiftelsen erhållit från Stockholms Stad pågår. Beslut om naturreservat har fattats för Lidö, Finnhamn, Grinda och Nämndö. Nämdöbeslutet är överklagat och ligger hos regeringen. Ett förslag till naturreservatsbestämmelser finns framtaget för Gålö och skickas på remiss i början av år 2003. Beslut om naturreservat för resterande områden förväntas fattas senast år 2004. Dessutom har ett naturreservat för Arsläjan på Väddö i Norrtälje kommun bildats.
I Södermanlands län har ett naturreservat bildats - Askö.
I Uppsala län har en dialog inletts (egentligen återupptagits) kring frågan om hur det går att långsiktigt skydda skärgården öster om Gräsö på ett sätt som bidrar till bygdens utveckling. Området är sedan länge med bland dem som i ett nationellt och i ett östersjöperspektiv prioriteras för sina höga marina naturvärden.

Åtgärder utöver förslagen i miljö- och hushållningsprogrammet

I Södermanlands län pågår arbetet med bildande av ett marint naturreservat vid Askö. I Uppsala län pågår ett arbete med att klarlägga förutsättningarna att långsiktigt skydda de marina miljöerna öster om Gräsö på ett sätt som bidrar till bygdens utveckling.

c) Samhällsfrågor i mellan- och innerskärgården

Åtgärdsförslag 2:6

Samordning av frågor som rör skärgården stärks genom att en skärgårdskonsulent inrättas. För att möjliggöra en sådan funktion behövs ett ekonomiskt samhällsstöd. Kommunerna kan också utse en kontaktperson för skärgårdsfrågor. På kommunal och regional nivå kan kommunala respektive regionala skärgårdsråd bildas i den mån de inte redan finns.

Genomfört, delvis

En särskild skärgårdskonsulent som samordnar olika frågor som rör skärgården finns ännu inte på regional nivå. Genom EU-programmet Mål 2 Öarna har SIKO beviljats stöd för ett projekt kallat EU-lots för Stockholms skärgård. Tre personer skall under ett år, ev. längre, informera om olika stöd och hjälpa skärgårdsborna med olika ansöknings-blanketter. Det finns en lots för norra, en för mellersta och en för den södra skärgården.

Kommunala skärgårdsråd har inrättats i flera kommuner sedan programmet togs fram. Skärgårdsråd har inrättats i Norrtälje, Vaxholm, Österåker och Värmdö kommuner. Haninge kommun har länge haft ett skärgårdsråd. Råden träffas ca 2- 4 ggr/år. Råden består av representanter från skärgårdsorganisationerna och från kommunledningen. I flertalet av kommunerna finns en kontaktperson för skärgårdsfrågor, som kan samordna och lotsa vidare inom den kommunala administrationen.

I Östhammars kommun och kommuner i Södermanlands län finns inga skärgårdsråd. De bofasta i dessa skärgårdsområden, speciellt i Södermanland, är så få att kontakterna ändå lätt kan upprätthållas.

Man har också just startat ett **interkommunalt skärgårdsråd** som omfattar alla aktuella kommuner i Stockholms län. Det består av kommunfullmäktiges ordföranden och representanter för SIKO. I rådet diskuteras övergripande frågor som boende, kommunikationer, turism och renhållning. Avsikten är att man ska ses 2 ggr. /år. Länsstyrelsen i Stockholms län har sitt skärgårdsråd. Där är utöver Länsstyrelsen sju skärgårdskommuner, Stockholms stad, skärgårdsstiftelsen, Waxholmsbolaget och SIKO representerade.

I de sörmländska kustkommunerna finns numera kontaktpersoner för skärgårdsfrågor, som kan samordna och lotsa vidare samt administrera frågor inom aktuella EU-program.

Åtgärdsförslag 2:7

Länsstyrelsen i Stockholms län tar tillsammans med berörda skärgårdsorganisationer upp frågan om bostadsförsörjning i skärgården genom att ta fram principexempel för att belysa vilka upplåtelseformer som kan vara lämpliga och hur produktionskostnaderna kan hållas nere. Arbetet beräknas kunna redovisas den 31 mars år 2000.

Genomfört

Studien redovisas i en rapport **"Hyresbostäder i skärgården?"** (Länsstyrelsen i Stockholms län U 2001:10) I rapporten redogörs för olika ägarformer, upplåtelseformer, förvaltning och kostnadsexempel. Syftet är att visa på möjligheterna att tillskapa hyresbostäder och visa på vägar att få dessa att förbli permanentbostäder för de bofasta i skärgården.

Bostadsförsörjningsfrågan i skärgården har diskuterats vid två välbesökta seminarier för skärgårdsbor och kommuner. Vid det första seminariet, i maj 2001, presenterades rapportens innehåll och utbyttes erfarenheter. Vid det andra seminariet som hölls i april 2002 fortsatte erfarenhetsutbytet från olika bostadsbyggnadsprojekt.

Rapporten har kommit till användning. Den har fungerat som underlag för personer som avser att starta ett byggprojekt. Pågående byggprojekt i skärgården redovisades vid möte med skärgårdsorganisationerna den 25 oktober 2002:

- På Ingmarsö har man byggt ca 16 hyresbostäder, en viss del står klara för uthyrning.
- På Ljusterö håller en detaljplan för ca 60 lägenheter vid Ljusterötorg att tas fram.
- På Ornö har man bildat en ekonomisk förening och man ska pröva kooperativ hyresrätt som genom lagändring nu igen blivit möjlig. (SFS 2002:93. Lag 2002:93 om kooperativ hyresrätt.) Byggstart väntas bli våren 2004. Bostäderna är avsedda för ungdomar, äldre och småbarnsfamiljer.
- På Sandhamn har det byggts hyreslägenheter.
- På Gräsö har det tidigare byggts 30-40 lägenheter för äldreboende.
- I Södermanland är behovet huvudsakligen äldrebostäder.

På mötet med representanter för skärgårdsorganisationerna framhölls att kommunernas inställning till bostäder i skärgården överlag har blivit mer positiv.

Åtgärdsförslag 2:8

För kommunerna, som har det primära ansvaret, behövs det underlag och modeller för hur man kan tackla vatten- och avloppsfrågorna i planeringen. Även länsstyrelserna behöver en uttalad policy för hur man ser på dessa frågor i skärgården. Ett underlag till en VA-policy för hela skärgårdsområdet i de tre länen utformas av Länsstyrelsen i Stockholms län i anslutning till regionplaneprocessen i Stockholms län. I underlaget ska det ingå generella råd för hur man i några typfall kan lösa avloppsvattenfrågorna på ett långsiktigt hållbart sätt utifrån ekonomiska, funktionella och ekologiska aspekter.

Pågår

Arbetet genomförs av Länsstyrelsen i Stockholms län, Kommunförbundet Stockholms län (KSL), Regionplane- och trafikkontoret (RTK), Stockholms läns landsting.
Arbetet sker i form av en projektgrupp (Länsstyrelsen i Stockholm, KSL och RTK) som med ett väletablerat nätverk av kommunrepresentanter kontinuerligt tar fram underlagsmaterial för en samsyn i VA-frågor i skärgården och omvandlingsområden.

Arbetet sker huvudsakligen inom Stockholms län och redovisas i form av rapporter, seminarier, forsknings- och utvecklingsarbeten m.m.

Samarbetsprojektet inleddes i februari 2000 med enkät till kommunerna i Stockholms län om VA-problem i omvandlingsområden på fastlandet och i skärgården. Enkäten låg till grund för fortsatta diskussioner vid ett brett upplagt VA-seminarium i maj 2000. Sedan dess har projektet tagit fram två rapporter som ska utgöra kunskapsunderlag för kommunerna hantering av VA-frågor i skärgården:

- **Miljöanpassade små VA-system** (Arbetspromemoria nr 2, Februari 2001, Länsstyrelsen i Stockholms län, Kommunförbundet Stockholms län (KSL) och Regionplane- och trafikkontoret, Stockholms läns landsting (RTK).
- **Hur man väljer vatten- och avloppslösningar där kommunalt VA saknas – en metodstudie** (Arbetspromemoria nr 9, September 2001, Länsstyrelsen i Stockholms län, Kommunförbundet Stockholms län (KSL) och Regionplane- och trafikkontoret (RTK), Stockholms läns landsting).

Fortsatta aktiviteter i korthet:
Samverkan fortsätter med olika konstellationer i olika frågor för att ge underlag och bidra till en samsyn kring VA-frågor i skärgården. Ett större projekt startas av KSL avseende juridiska och organisatoriska aspekter inom VA-området med konsultstöd. RTK och Länsstyrelsen i Stockholms län medverkar i en referensgrupp. Ett seminarium hölls den 5 december 2002 i Stockholm om VA-frågor med inriktning på bl.a. VA-lagstiftningen. RTK startar ett projekt om värdering av vatten. Arbetet genomförs av Länsstyrelsen, KSL och RTK. Material som kommer fram inom samverkansprojekten i Stockholms län ska användas dels för kommunal VA-planering men riktar sig även till arbetet inom Naturvårdsverket med nya Allmänna Råd för enskilt VA.

Samarbetet mellan olika parter i Stockholms län har varit givande. Ambitionen är att förstärka samarbetet mellan de tre länen.

Åtgärdsförslag 2:9

Ett konkret inriktat projekt startas för att ta fram kunskap om hur man kan avgränsa områden där särskilda restriktioner i den enskildes rätt att borra efter grundvatten behöver införas. Projektet genomförs i samverkan mellan länsstyrelserna, landsting och några kommuner.

Genomfört

Ett seminarium arrangerades den 15 februari 2000 gemensamt av Länsstyrelsen i Stockholms län och Kommunförbundet Stockholms län för länets kustkommuner rubricerat ”Knapphet på sött vatten – införande av tillstånds- och anmälningsplikt för enskild grundvattentäkt i områden med vattenbrist eller saltvatteninträngning”. Sveriges Geologiska Undersökning (SGU) och Kungl. Tekniska Högskolan i Stockholm (KTH) redogjorde för två olika metoder för avgränsning av riskområden med exempel från Värmdö och Norrtälje. Länsstyrelsen i Stockholms län, KSL och de flesta kustkommunerna inom Stockholms län deltog. Representanter från Uppsala och Sörmlands län var inbjudna men kunde tyvärr inte medverka i seminariet.

Det finns nu tillräckligt bra metoder för avgränsning av riskområden. SGU och forskningsinstitutioner som KTH kan dock med fördel fortsätta att utveckla metodiken och genomföra inventeringar för de kustkommuner som har behov av inventeringar

Ett område på Värmdö (Norra Lagnö) har fastställts, men det återstår ännu mycket att göra. Flera kommuner har använt sig av de presenterade metodikerna bl.a. Värmdö, Norrtälje och Nynäshamn i Stockholms län och Östhammars kommun i Uppsala län. Metoder för avgränsning kan vidareutvecklas men vi bedömer att de största problemen nu hänför sig inte så mycket till själva avgränsningen av områdena som till hur en tillståndsansökan ska behandlas och vilka kriterier som ska gälla för tillstånd.

Åtgärdsförslag 2:10

För ombyggnad av enskilda avloppsanläggningar i befintlig bebyggelse föreslås att ett statsbidrag införs. Den närmare utformningen bör utredas i samverkan mellan staten, berörda kommuner och skärgårdens intresseorganisationer. Utredning och inventeringsfas bör vara genomförd senast år 2003 och finansieras inom ramen för lokala investeringsprogram (LIP). Stöd till ekologiskt hållbara anläggningar bör utgår under tiden 2003-2008 via de regionala tillväxtavtalen.

Inte påbörjat - delvis omprioriterat

Förslaget har inte tagits upp och stödet till lokala investeringprogram (LIP) har upphört. Tanken bakom förslaget var att ett stimulerande stöd skulle utgå till de fastighetsägare som var beredda att investera i enskilda VA-anläggningar som utöver lagkraven gällande främst hälsoskydd också klarade moderna krav på miljöhänsyn och resurshushållning.

Lagstiftningen ses nu över för att bättre anpassas till den tekniska utvecklingen på VA-området samt till de krav som genomförandet i Sverige av ramdirektivet för vatten medför (SOU 2002:46 Översyn av VA-lagstiftningen m.m.) I den mån enskilda VA-anläggningar bidrar till ett vattenområdes bristande status kan det förväntas att de involveras i de åtgärdsprogram som den blivande vattenmyndigheten då har att besluta om. En ambition i den pågående översynen är att lagstiftningen inte ska motverka småskaliga lösningar när sådana uppfyller långsiktiga krav på hälso- och miljöskydd. Översynen ska redovisas senast 1 juni 2004.

Åtgärdsförslag 2:11

En utbyggnad av infrastrukturen för IT i skärgården påskyndas. Satsningarna fortsätter på att utveckla skolorna till utbildningscentra bl.a. inom ramen för Mål 5b eller motsvarande.

Pågår

Länsstyrelsens projekt IT-Forum arbetar med IT-utvecklingen i skärgården. Kommunerna håller för närvarande på med att ta fram IT-infrastrukturplaner. Dessa beräknas vara färdigställda i mitten av 2003. Länsstyrelsen utarbetar därefter ett länsprogram fram till årsskiftet 2003-2004. Fiber för bredband har lagts ned på sträckan Ljusterö-Sandhamn. För närvarande pågår nedläggning av fiber mellan Sandhamn och Utö. Förberedelser pågår också för att dra upp kabeln på land, i form av s.k. landfästen och ODF.

Arbetet med att utveckla skolorna till utbildningscentra för alla boende på öarna pågår. På hemsidan för Gräsö i Östhammars kommun pågår för närvarande en medborgar-diskussion om att få bredbandsinstallation på ön. Redan för att få en ADSL-uppkoppling måste Telia förstärka stationsnätet. Sannolikt går det trögt att utöver de bredbandsdragningar som med stöd av Stockholms läns landsting redan gjorts, utöka täckningen via bredbandskabel.

3. Ytterskärgården

Åtgärdsförslag 3:1

En strategi för hur ytterskärgårdens natur- och kulturvärden kan värnas långsiktigt ska tas fram. I strategin tas frågor upp så som bebyggelse och exploatering, behov av planeringsinsatser, behov av starkare natur- och kulturskydd och samordning mellan friluftsliv-turism-naturvård. Även en översyn av djurskyddsområdena ingår. Ansvaret för detta arbete ligger hos de tre länsstyrelserna gemensamt.

Inte påbörjat

Något formellt samordnat strategiarbete har ännu inte startats. Inom ramen för miljömålsarbetet sker dock ett regionalt samarbete kopplat till det nationella miljökvalitetsmålet *Hav i balans samt levande kust och skärgård*. Under detta mål har riksdagen beslutat om näraliggande nationella delmål (delmål 1 och 2), vilka behandlar skydd av marin miljö respektive att senast 2005 ska en strategi finnas för hur kustens och skärgårdens kulturarv och odlingslandskap kan bevaras och brukas. Ett delvis samordnat arbete att utforma regionala mål och strategier för att nå målet *"Hav i balans samt levande kust och skärgård"* pågår i de tre länen. En samordning med länsstyrelsernas övriga miljömålsarbete kommer att ske när arbetet med föreslagna strategier påbörjas.

Som exempel kan nämnas att arbetet med att åstadkomma skydd av också marina natur- och kulturvärden i Askö-området i Södermanlands län nu har kommit långt. Inom det aktuella området finns redan flera naturreservat, men bestämmelserna behöver anpassas också till skydd av värden under vattenytan. I Stockholms och Uppsala län pågår på ideell basis en heltäckande inventering av häckfågelsbeståndet. Denna inventering planeras starta också i Södermanlands län 2003 och blir ett viktigt underlag vid översynen av fågelskyddsområdena för Svealandskusten.

I Uppsala län har en lokalt förankrad process inletts kring frågor om hur ett långsiktigt skydd av natur- och kulturvärden i skärgårdsområdet öster om Gräsö kan utformas så att det samtidigt bidrar till bygdens utveckling. Vidare kan nämnas att i arbetet med dessa frågor så har betydelsen av lokal förankring fått allt större genomslag i länsstyrelsernas arbete. Utan att länsstyrelserna ännu har en formulerad strategi ansluter arbetssättet till de tankegångar om stark lokal delaktighet som förs fram bl.a. i Regeringens skrivelse 2001/02:173 En samlad naturvårdspolitik och i den integrerade kustzonsförvaltning som rekommenderas av EU (COM/00/545 8 sept. 2000). /Antagen av Rådet och Parlamentet den 30 maj 2002/.

Åtgärdsförslag 3:2

För ytterskärgården utarbetas ett för de tre länen gemensamt förslag till avgränsade områden där bland annat hastighetsbegränsning intill land är lämplig ur bl.a. bullerbegränsande synpunkt, men där begränsning av också andra störningar kan vara motiverade.

Inte påbörjat

Förslaget har fått en motsvarighet i det av riksdagen beslutade nationella delmålet nr 6 under miljökvalitetsmålet *Hav i balans samt levande kust och skärgård*. Buller och störningar från båttrafik ska vara försumbara inom särskilt känsliga och utpekade skärgårds- och kustområden senast år 2010. I det regionala miljömålsarbetet för Uppsala län föreslås att målet utvidgas till att gälla störningar från båttrafik, svävare, luftfarkoster och terrängfordon. Detta förslag behöver stämmas av med Stockholms och Södermanlands län, eftersom en samordning är önskvärd åtminstone inom de tre länens kust- och skärgårdsområden.

Även om särskilt avgränsade områden i enlighet med Riksdagens uttalade delmål kommer till stånd kvarstår frågan om en för skärgårdsvattnen generellt gällande övre hastighetsgräns för farkoster i skärgården. Frågan har aktualiserats av bl.a. Skärgårdsmiljöföreningen som anser att det finns behov av en sådan hastighetsgräns. Olyckstillbud och även dödsolyckor har inträffat med på senare tid allt vanligare mycket snabba båtar. Ytterst är det förarens ansvara för säkerheten, men en generell hastighetsbegränsning skulle skapa en för båtfolk i allmänhet betydligt tryggare färd också utanför farledsavsnitt där hastigheten redan idag är begränsad.

Svävartrafiken, med starkt bullrande, men också mycket snabba farkoster, ökar i skärgården. Nyligen har ett av Naturvårdsverket överklagat mål avgjorts till svävartrafikens förmån. Företaget får rätt att använda svävare året om. Övervakningen av efterlevnaden är ett bekymmer om berörda myndigheter fattar beslut om generellt gällande hastighetsbegränsning. Sjöpolisens resurser i svealandsskärgården är mycket knappt dimensionerade och de senaste årens trend tyder snarare på en minskning än en ökning av dessa resurser trots till försök till samordning med Kustbevakningen.

En annan komplikation är den seriösa, organiserade båtsportsverksamhetens möjligheter att bedriva träning och tävlig med snabba farkoster. Det kan bli svårt att särskilt anvisa områden för sådan verksamhet utan att mötas av kraftfulla proteser från närboende. Lägger man å andra sidan ut dem i ostörda områden strider det mot målet att generellt sett värna tysta områden i skärgården.

Frågan om generell övre hastighetsgräns för båtar och svävare i skärgårdsområdet är av sådan vikt att Länsstyrelserna bör få i uppdrag att behandla den i samband med avgränsningen av de särskilda s.k. hänsynsområdena.

Åtgärdsförslag 3:3

Ytterskärgården i alla de tre länen bör föras upp på FN:s världsarvslista för naturområden.

Inte påbörjat

En beskrivning av ytterskärgården i Stockholms län finns redovisad i rapport sammanställd på uppdrag av Nordiska ministerrådet. Där redovisas även Höga kusten och Alvaret på Öland som numera är finns med på världsarvslistan. Frågan om att föra fram Stockholms ytterskärgård som nästa kandidat till världsarvlistan vilar tillsvidare enligt uppgift från Naturvårdsverket. Så länge frågan vilar finns det ingen anledning att i detta sammanhang komplettera med beskrivningar av Uppsala och Södermanlands läns skärgårdar.

I Naturvårdsverkets skärgårdsutredning från år 2000 **Kust- och skärgårdsområden i Sverige/ Bevarandestrategi** framförs (sid 14 -15) att ”skärgårdarna i Östersjön, såväl utefter den svenska som den finska kusten, saknar sin motsvarighet i världen, varför det närmast är en självklarhet att delar av dessa skärgårdar ges status och särskilt skydd som världsarvsområde”. Ett förslag som omfattar områden från Stendörren i Södermanlands skärgård till Arholma i Stockholms skärgård presenteras med kommentaren ”Naturvårdsverket kommer att närmare utreda förutsättningarna för att nominera föreslaget skärgårdsområde i Södermanlands och Stockholms län som världsarvsområde”. Frågan har sedan dess inte drivits från svensk sida bl. a. därför att man internationellt fått signaler om att det har inrättats oproportionerligt många världsarv i den västliga delen av världen.

Vad vi vill framhålla från Länsstyrelsernas sida är att om/när det åter blir aktuellt med att föra fram skärgårdsområdet till diskussion ska man förutsättningslöst bedöma om inte också Gräsö-Singö-arkipelagen ska ingå i det område som man från svensk sida väljer att föra fram. Om man väljer att föra fram ett för Sverige och Åland/Finland gemensamt område betyder inte avståndet mellan Arholma och Singö arkipelagerna (ca 40 km) något principiellt annorlunda än avståndet mellan den svenska och åländska/finländska skärgården. Vad som behöver bedömas (och dessförinnan undersökas) är vilka naturvärden som kan finnas på de branta sluttningar mot djupområdet som skiljer Sverige och Åland.

4. Miljön under vattenytan

Åtgärdsförslag 4:1

En lista över de kända mest värdefulla grundområdena har tagits fram. Syftet är att öka medvetenheten om skärgårdens grunda områden och deras stora värden. De områden, ”pärlorna”, som redovisas ska fungera som exempel på hur värdefulla grundområden kan se ut och vilka typer av djur- och växtsamhällen som finns där. Syftet med listan är att dessa och andra värdefulla områden ska uppmärksammas av kommunerna i deras översiktsplaner.

Genomfört

En sammanställning av kunskapen om grunda bottnars kvaliteter har genomförts för de tre länen. I insamlingen av bakgrundsinformation har personer från alla tre länen deltagit. Sammanställningen kommer att redovisas i en rapport ”Skyddsvärda grundområden i Svealands skärgårdar". Arbetet befinner sig i slutfasen för tryckning. Arbetet lyfter fram och klassar drygt ett hundratal olika grundområden, främst utifrån fiskuppväxtpotential, men även ur en del andra aspekter. Rapporten baseras på både gammal och ny kunskap från inventeringsarbeten och professionella bedömningar av grundområden. Henrik Schreiber (nu på Naturvårdsverket) har gjort merparten av sammanställningen men arbetet baseras på inventeringar och annat utförda av Upplandsstiftelsen, Fiskeriverket, Länsstyrelserna m.fl. Rapporten rymmer dock inte de senaste uppgifterna från Södermanlands kustvatten. Där inventerades områden i somras av Johan Persson från Upplandsstiftelsen. Rapporten kommer att utgöra en viktig del som planeringsunderlag och kunskapsbas hos länsstyrelser och kommuner inom Uppsala, Stockholms och Södermanlands län.

Åtgärdsförslag 4:2

För att få en rättvis bild av våra miljöer under vattnet återstår ett noggrant systematiserat inventeringsarbete, framförallt i Stockholms läns skärgård. Samarbete mellan regionala och lokala myndigheter, men även med högskolor och universitet bör komma i gång för att inventera/kartlägga skärgårdens viktiga undervattensmiljöer. På nationell nivå bör miljöinsatser som syftar till att förbättra vattenmiljön prioriteras. Nästa landsomfattande naturvårdsinventering bör kunna gälla vattenmiljöer.

Pågår

Det pågår studier av grunda områden som uppväxtlokaler för fisk i form av ett Interreg-projekt. Vissa studier ingår också som delar i forskningsprogrammet SUCOZOMA som är MISTRA-finansierat. Arbetet leds av Fiskeriverket och genomförs av Upplandsstiftelsen och Fiskeriverkets Kustlaboratorium.

Fältstudier har bedrivits i Uppsala, Stockholms och Södermanlands län. Det är oklart när studien kan vara klar. Resultaten kommer sannolikt att presenteras samlat i en rapport. Delar av SUCOZOMA:s arbete har redovisats i seminarieform och kommer även i rapportform och vetenskapliga publikationer. Avsikten är att kunna presentera vilken betydelse vissa speciella typer av grunda områden har. Kunskapen ska sedan kunna nyttiggöras på myndigheter i deras miljövårdsarbete, i uppföljning av miljömål, i kommunernas planering m.m.

Värmdö kommun deltar aktivt i planeringsinriktad forskning kring metoder för att identifiera och beskriva grunda områden som uppväxtlokaler för fisk bl.a. inom MISTRA-programmet SUCOZOMA och med hjälp av Interreg-finansiering.

Länsstyrelsen i Stockholms Län presenterade två föredrag vid seminariet ”Kris och förnyelse för fisken i kustzonen”, som anordnades av Sportfiskarna, Fiskevattensägarna och SUCOZOMA i samarbete med Fiskeriverket och Länsstyrelsen i Stockholms län på Ersta konferens 28-29 oktober 2002. Gunnar Aneer presenterade ”Östersjöns ekosystem och miljö” och Henrik C Andersson presenterade ”Vem ska förvalta fisken i Stockholms skärgård?”.

Åtgärdsförslag 4:3

En vägledning har tagits fram för att informera om hur länsstyrelserna ser på muddring. Vägledningen ger också förslag på hur hanteringen bör gå till och vad man skall tänka på vid handläggning och vid en muddringsansökan. Avsikten är bl.a. att få en likartad hantering i alla kommuner i länen.

Pågår

I Stockholms län finns ett förslag till vägledning för handläggning av muddringsärenden framtagen. Förslaget är remissbehandlat och ska färdigställas och tryckas. I Uppsala län pågår arbetet med att ta fram en länsanpassad vägledning som grundar sig på detta arbete. Vägledningen behöver anpassas till länsförhållandena vid såväl kusten som Mälaren. Efter remissbehandling utformas ett slutligt förslag som enligt planerna ska underställas Länsstyrelsens styrelse för beslut under år 2003. Motsvarande bearbetningar väntas ske i Stockholms och Södermanlands län. Avsikten är att vägledningarna efter bearbetning ska utgöra underlag för länsstyrelsernas och kommunernas handläggning av muddringsärenden.

Ett betydande informationsarbete krävs dock för att öka kunskapen om att muddring i tröskelavsnitt och i grunda reproduktionsmiljöer för fisk i landhöjningsområden kan ge långvariga skador på naturmiljön under vattenytan. Det är naturligt att intresset av att komma fram med båt och kunna förtöja den i anslutning till en egen brygga är starkt samtidigt som det är svårt att uppfatta graden av påverkan under vattnet när den inte är omedelbart synlig för oss.

Åtgärdsförslag 4:4

En särskild studie som behandlar belastningen av kväve och fosfor på skärgården har tagits fram. Syftet är att ge en översikt över belastningsförhållandena och att ge förslag till åtgärder. I studien redovisas en rad förslag till åtgärder. Bl.a. framhålls att möjligheten att framöver styra kväve- och fosforutsläppen från reningsverken efter förhållandena i recipienten bör bli ett viktigt instrument att använda. Lagstiftningen som rör utsläpp till vatten kan behöva ses över för att göra det möjligt att styra de utsläppta mängderna till recipienten.

Genomfört

Inom ramen för Skärgårdsuppdraget gjordes ett arbete med att beräkna belastningen av närsalterna kväve och fosfor på de tre länens kustvatten. Studien kommer att presenteras i en särskild rapport. **”Beräkning av kväve- och fosforbelastning på Svealands kustvatten 1997”**. Arbetet föreligger nu i manuskriptform och rapporten kommer att

tryckas under första halvåret 2003. Rapporten ger en sammanställning av belastningen från olika avrinningsområden på skärgårdarnas kustvattenområden. Den ger även en bild av vilka de olika källorna är och var åtgärder skulle kunna sättas in för att minska belastningen. Arbetet baseras på uppgifter i Länsstyrelsens i Stockholm vattenemissions-databas och avser året 1997, vilket var det år för vilket uppgifter fanns då beräkningarna gjordes. Data presenteras både i tabellform och i diagram utöver den beskrivande text som mer utförligt berättar om hur arbetet gjordes.

Åtgärdsförslag 4:5

Vidare måste det arbete som pågår inom Mälarens vattenvårdsförbund med att minska belastningen på Mälaren fortsätta och motsvarande gäller för Nyköpingsån. Områden med VA-problem bör redovisas i kommunernas översiktsplaner. Arbetet som redan startat i många kommuner och hos centrala verk med att försöka minska belastningen genom förorenat dagvatten måste fortsätta.

Genomfört

Samtliga tre läns miljömålsprogram ställer långtgående mål för ytterligare avlastning av växtnäringsämnen till Mälaren och kusten. De stora och medelstora avloppsreningsverken har förbättrat driftsresultaten för avskiljning av fosfor och kväve så långt att närsalt-situationen i Mälaren och i kustvattnen i hög grad styrs av näringstransporten från mark (främst jordbruksmark och i tätorterna dagvatten) och de många små källor som ofta dåligt renat avloppsvatten från enskilda fastigheter på landsbygden utgör. En annan väsentlig faktor för att halterna av växtnäringsämnen i Mälaren inte längre minskar nämnvärt, utan snarare från mitten av 1990-talet har ökat igen, är att återflödet av tidigare upplagrad fosfor i sedimenten får starkare genomslag. Sammantaget styrs halterna nu starkare av flödesberoende faktorer än tidigare. Vid år med höga flöden av vatten till Mälaren stiger inte bara mängderna utan också halterna av växtnäringsämnen, vilket kan sägas spegla de diffusa källornas (marken och de många enskilda avloppen) stora betydelse.

På motsvarande sätt påverkas kustvattnet av dessa källor. Trots en betydande befolkning i storstockholmsområdet och med en relativt stor befolkningsökning har belastningen av fosfor och kväve från storstadsbefolkningen via avloppsreningsverken minskat i absoluta tal och variationen i mängderna årligen tillförda växtnäringsämnen styrs framförallt av mängderna som tillförs med Mälarens vatten. Även om den fortsatta kustvattenvården således måste bedrivas i hela Mälarens tillrinningsområde måste man inse att åtgärder i kust och skärgårdsområdet givetvis har betydligt större effekt för skärgårdsvattnet än motsvarande avlastning i t. ex. västra Mälaren.

Åtgärdsförslag 4:6

Det nu planerade Svealands kustvattenvårdsförbund bör kunna bli ett viktigt instrument för att få till stånd en heltäckande miljöövervakning av kustvattnen.

Genomfört

Svealands kustvattenvårdsförbund bildades den 1 mars 2000 och har nu i medlemskretsen bl.a. samtliga kustkommuner (23 st) som omfattar ett betydande kust- och skärgårds-område från Oxelösund till Älvkarleby. Vidare ingår de tre landstingen och Söderman-lands och Stockholms länsstyrelser med, medan Uppsala läns länsstyrelse valt att aktivt

medverka och fullt ut stödja förbundet som adjungerad. I medlemskretsen finns också 1 statlig myndighet, 15 privata och kommunala företag och 6 övriga organisationer.

Förbundet har bildats för att bidra till en förbättrad vattenkvalitet inom dess geografiska utbredning. Förbundet ska så långt som möjligt tillhandahålla underlag till aktörer som arbetar med åtgärder som kan påverka kustvattnets kvalitet samt att med information påverka olika aktörer i en positiv riktning. Grundläggande för kustvattenvården är en samsyn om tillståndet i kustvattnet. Därför behövs en samordnad övervakning, vars resultat är allmänt tillgängligt. Anspråken behöver samordnas och motstående intressen vägas och diskuteras även utanför det som är reglerat i lagstiftning.

En ökad samordning av nationell och regional miljöövervakning med kommunernas och andra parters undersökningar i kustvattnen och med gemensam rapportering av miljö-övervakningen kommer att öka möjligheterna att utnyttja samtliga data för att få en mer heltäckande bild av förhållandena i våra kustvatten.

Förbundet kan bli ett effektivt sätt att organisera och genomföra de undersökningar, samt ge underlag och förslag till åtgärder, som måste genomföras de närmaste åren som följd av det i december 2001 införda vattendirektivet kräver.

Åtgärder utöver förslagen i miljö- och hushållningsprogrammet

"**Under ytan i Stockholms skärgård"** en sammanställning av miljösituationen i Stockholms skärgård fram till år 2000. Boken är dels en "lärobok" om östersjömiljön i stort, om Stockholms skärgård i synnerhet, ger en bild av miljöproblematik men innehåller också information om vad man som planerare bör tänka på när man planerar nyttjande av skärgårdsvattenmiljöer. Kan beställas från Länsstyrelsen i Stockholm.
"Skärgårdsmiljöer - nuläge, problem och möjligheter" är en "grönbok" som tagits fram inom ramen för Interreg IIA-samarbetet mellan Stockholms, Ålands och Åbolands skärgårdar. Den behandlar aktuella skärgårdsmiljöfrågor sedda ut enskilda skärgårdsbors, tjänstemäns och forskares ögon. Kan beställas från Länsstyrelsen i Stockholm.

5. Fiske och vattenbruk

Rapporten ”Om uthålligt fiske- och vattenbruk i skärgården” publicerad

Bakgrunden till skärgårdsfiskets nuvarande situation belystes i en separat utredning som låg till grund för miljö- och hushållningsprogrammets redovisningen av fiskefrågorna. Utredningen publicerades i rapporten **”Om uthålligt fiske- och vattenbruk i skärgården”** författad av Christer Olburs. /Underlagsmaterial augusti 2000 Nr 21 Länsstyrelsen i Stockholms län/.

Åtgärdsförslag 5:1

Länsstyrelserna i de tre länen initierar bildandet av och leder en arbetsgrupp med företrädare för bl.a. fiskevattenägare, alla fiskarkategorier fiskemyndigheter, forskning och andra berörda intressen i skärgården. Syftet är att finna gemensamma lösningar för ett långsiktigt hållbart fiske, bl.a. genom att undersöka möjligheterna för att åstadkomma olika former av lokal förvaltning av fiskbestånd och fiskarter i kust- och skärgårdsområdet.

Genomfört men modifierat

Länsstyrelserna har inte bildat någon arbetsgrupp som föreslogs i miljö- och hushållningsprogrammet. Anledningen till detta är framförallt att nyttan med en sådan arbetsgrupp kan diskuteras. Då den enbart skulle kunna ha karaktären av diskussionsforum har andra verksamheter prioriterats inom ramen för den tillgängliga resursen.

Länsstyrelsen i Stockholms län har under de senaste åren deltagit vid åtskilliga träffar med fiskets organisationer för att diskutera förvaltning av fiskbestånden. I många frågor finns en utpräglad samsyn, exempelvis vad det gäller fredning av rekryteringsmiljöer. Länsstyrelsen i Stockholm har bidragit till att anordna tre möten med representanter för fiskevattenägarförbund, fiskareförbund, Sportfiskarna, Skärgårdsstiftelsen, m.fl., för att diskutera möjligheten att inrätta fredningsområden för fisk i skärgården. Ett möte hölls i december 2002, och två möten kommer att hållas under våren 2003. Länsstyrelsen stödjer många gånger dessa tankar och har även fört dem vidare till Fiskeriverket, den myndighet som i dagsläget beslutar om sådana föreskrifter. Länsstyrelsen avser att gå vidare i detta arbete och deltar därför i olika projekt där resultaten kan komma att användas i detta syfte.

Vad det gäller Stockholms län så formulerades under 2001 en regional utvecklingsplan för åtgärder inom det småskaliga kust och insjöfisket. Utarbetandet av planen är en del av EU: s strukturmedel till fiskerinäringen. I mars 2002 hölls ett tvådagarsseminarium om innehållet i planen med syfte att formulera innehållet till konkreta projekt. Förutom representanter från näringen och länsstyrelsen deltog även tjänstemän från Fiskeriverkets huvudkontor och forskare från Fiskeriverkets kustlaboratorium vid seminariet. Projekt som fiskarena anser vara det mest viktiga är sådana med inriktning på fiskevård och förvaltning av bestånden. Detta är en inriktning som Länsstyrelsen stödjer och verkar för ett ökat samarbete mellan fiskarena och forskare.

Åtgärdsförslag 5:2

Länsstyrelsen i Stockholms län i samverkan med landsting och kommuner tar fram en aktuell, GIS-anpassad bild av ägarförhållandena vad avser Fiskevatten och fiskerättigheter i länets skärgård.

Genomfört

På uppdrag av Länsstyrelsen i Stockholms län gjorde Länsstyrelsen i Kalmar en kartering av fiskevattenägarförhållanden i Stockholms skärgård under 2001. Målsättningen med detta var att se om det fanns fiskevatten i Stockholms skärgård som kunde nyttjas av näringen, det vill säga det licensierade yrkesfisket. Efterhand har materialet även kommit att bli intressant ur andra förvaltningsperspektiv, framförallt mot bakgrund av fokuseringen på kustzonsförvaltning och diskussioner om ”lokal” förvaltning. Den rådande fiskelagstiftningen har en låg upplösning vad det gäller fisket i Stockholms skärgård och Länsstyrelsen eller någon annan regional/lokal myndighet har ingen möjlighet att besluta om fiskets bedrivande. Den enskilde fiskerättsägaren har emellertid stor rådighet att bestämma över fisket på sitt vatten (undantaget bl. a. handredskapsfisket) och det ”lokala” måste därför definieras som den enskilde fiskerättsägaren. Fiskerättsägarstrukturen blir därför intressant ur förvaltningsperspektiv och vid diskussioner om vem som skall förvalta fisken.

Data från Länsstyrelsen i Kalmar län har levererats i digital form, anpassad till Länsstyrelsens geografiska informationssystem (GIS). Det finns emellertid problem med att presentera dessa data på ett bra sätt och göra de tillgängliga för den tilltänkta målgruppen samt för analyser inom ramen för de nya frågeställningar som uppkommit. Ett avgörande problem är den mycket omfattande datamängd som det är fråga om samt att materialet är mycket komplext. I syfte att översiktligt presentera dessa data pågår för tillfället ett projekt på temat **”Ägande och naturresurser i Stockholms skärgård”**. Detta beräknas vara klart under vintern 2002/2003 och kommer att presenteras som en rapport under 2003. I rapporten kommer det även att finnas en översiktlig beskrivning av juridiken kring fiskerätter och fastighetsbildningar.

Under våren 2002 gjordes även en digitalisering av samtliga fiskevårdsområden i Stockholms län. Dessa material presenterades under rubriken **”**Vem skall förvalta fisken i Stockholms skärgård?” vid en konferens på temat ”**Kris och förnyelse för fisken i kustzonen”** hösten 2002. Konferensen arrangerades av Sportfiskarna, Fiskevattenägarna och SUCOZOMA i samarbete med Fiskeriverket och Länsstyrelsen i Stockholms län.
För att göra dessa material tillgängliga för externa intressegrupper och fortsatta utredningar krävs mer bearbetning av de insamlade data. Ett sådant arbete är önskvärt att påbörja under 2003 och för närvarande pågår diskussioner om lämplig finansiering. Oavsett vilka lagförändringar som kan tänkas komma de närmaste åren så är frågan om fiskvattenägarförhållandena helt central vid diskussioner om förvaltandet av kustfiskbestånden.

För Södermanlands län genomförde länsstyrelsen i Kalmar län motsvarande arbete med GIS-anpassad bild vad avser fiskevatten och fiskerättigheter i länets skärgård. Arbetet presenterades 1999.

Åtgärdsförslag 5:3

Länsstyrelserna inleder samarbete med Kustlaboratoriet för populationsuppskattningar av skärgårdens fiskpopulationer samt försöker att mer planmässigt mobilisera lokala fiskare för informationsinsamling.

Genomfört, delvis

I det miljöövervakningsprogram som Länsstyrelsen i Stockholms län presenterat för perioden 2002-2006 finns två delprogram som är inriktade på fisk. Inom programområdet Kust och hav finns Regionala miljöövervakning med inriktning på kustlevande fiskbestånd och inom programområdet Sötvatten-Ytvatten finns delprogrammet Övervakning av biologisk mångfald i kustmynnande vattendrag. Övervakningen med inriktning på kustlevande fiskbestånd består av kustprovfisken som utförs av Fiskeriverkets kustlaboratorium. Sommaren 2002 genomfördes ett provfiske i ett område i mellanskärgården med den nya metodik som Fiskeriverket utarbetat. Under året har Fiskeriverket även provfiskat andra delar längs ostkusten med samma metodik.

Målsättningen är att öka kunskapen om de kustlevande fiskarterna och därmed kunna bidra till bättre faktaunderlag vid förvaltning av fiskbestånden i kustregionen. Fisken utgör även en god indikator på olika störningar i miljön. På sikt kommer resultaten även att kunna användas för att göra uppskattningar över den tillgängliga resursen.

Delprogrammet med inriktning på kustmynnande vattendrag består av återkommande elfisken i 25 kustmynnande vattendrag. Under hösten 2002 har elfisken enligt Naturvårdsverkets handbok för miljöövervakning genomförts på totalt 52 lokaler i 13 vattendrag. Undersökningarna utförs av Sportfiskarnas Stockholmsdistrikt och utvärderingarna kommer att göras i samråd med Fiskeriverkets Sötvattenslaboratorium som även är nationell datavärd för elfiskeundersökningar. Målsättningen är dels att med fisken som indikator följa miljötillståndet i respektive avrinningsområde och dels att göra uppskattningar över fiskresursen. En av målarterna vid elfiskena är havsöring vilken är helt beroende av rinnande vatten för rekryteringen. Med utgångspunkt från elfiskeresultaten kommer rekryteringen av öring till skärgården att kunna bedömas.

Länsstyrelsen verkar även för ett större utbyte mellan Fiskeriverkets Kustlaboratoriums forskare och fiskerinäringen i länet. Detta görs dels genom förmedling av kontakter och dels genom anordnande av seminarier och liknande.

Åtgärdsförslag 5:4

Länsstyrelserna utreder i samråd med Fiskeriverket i vilken omfattning det råder överensstämmelse mellan de lokala bassängsystemen och de lokala fiskpopulationerna för att med detta som bas utveckla lokala förvaltningsmodeller.

Pågår

Länsstyrelserna i Uppsala och Stockholms län är medfinansiärer till ett Interreg IIIa projekt som påbörjades under 2001 och som syftar till att öka kunskapen om fiskbestånden längs kusten och till att ge underlag för naturvärdesbedömningar och fysisk planering i längs kusten. Projektet som kommer att löpa under tiden 2002-2005 år drivs av Upplandsstiftelsen, Fiskeriverkets kustlaboratorium, Yrkeshögskolan sydväst (Finland) och Husö biologiska station, Åbo Akademi (Finland) i samverkan med forskningsprogrammet SUCOZOMA.

Under 2002 har det samlade kunskapsläget om grunda vikar i området sammanställts till en rapport. **”Skyddsvärda grundområden i Svealands skärgårdar”,** en redogörelse över kända grunda områden med höga naturvärden i Uppsala, Stockholms och Södermanlands län. Se även avsnitt 4. Resultaten från dessa arbeten kommer att vara till stor nytta vid kommande diskussioner om fredningsområden för fisk och naturskyddade områden i syfte att skydda akvatiska organismer. Parallellt med detta pågår diskussioner med fiskerättsägare och fiskets organisationer.

Åtgärdsförslag 5:5

Länsstyrelserna bör använda sig av möjligheten att besluta om skyddsjakt på skarv / även säl tas med här /.

Genomfört

I Stockholms län fattade Länsstyrelsen beslut om skyddsjakt på skarv första gången 1999. För år 2001 utökades jakten till att även omfatta äggprickning i den största kolonin (Fälöv, Mysingen). Motsvarande beslut om skyddsjakt på skarv har också fattats av länsstyrelserna i Uppsala och Södermanlands län.

Besluten om skyddsjakt har för varje år utvidgas för att under 2002 vara förhållandevis omfattande. För 2001 års beslut anmäldes Länsstyrelsen till EG-kommissionen för felaktig tillämpning av rådets direktiv 79/409/EEG om bevarande av vilda fåglar. Länsstyrelsen har avlämnat ett yttrande till Miljödepartementet med en motivering för Länsstyrelsens beslut. I motiveringen hänvisas bland annat till skrivningarna i Miljö- och hushållningsprogrammet för skärgården.

Naturvårdsverket är den beslutande myndigheten om jakt på säl och från och med 2001 är det under vissa förutsättningar tillåtet att jaga säl i Uppsala och Stockholms län.

För Stockholms län gäller att Länsstyrelsen har utsett vissa sälskadeområden inom vilka det får bedrivas avlysningsjakt under perioden 26 september - 31 december för 2001 respektive 1 maj - 31 december 2002. Inom ramen för avlysningsjakten fälldes totalt sex sälar (av 12 tilldelade) 2001 och under 2002 har hittills åtta (av 20 tilldelade) fällts. Utöver denna jakt finns även ett par tillstånd till skyddsjakt invid fiskeredskap respektive fiskodlingar.

Resultatet för jakten i Uppsala län är att under 2002 fälldes 11 sälar av tilldelade 15. För Södermanlands län har Naturvårdsverket meddelat personliga tillstånd för 7 fiskare att bedriva skyddsjakt. Inom ramen för tillstånden fick 13 sälar skjutas 2002. Ingen säl fälldes 2002.

Åtgärder utöver programmet

Avnämarrepresentanten för länsstyrelserna i SUCOZOMA-programmet (Torbjörn Tirén, Länsstyrelsen i Uppsala län) har inbjudits att delta i två arbetsseminarier i Nordiska ministerrådets projekt **"Forvaltningsstrategier i kystsonen"** i Lofoten våren 2001 och i Arendal augusti 2002. Projektet behandlar förvaltning av kustzoner i ett nordiskt perspektiv med särskild inriktning mot ”bruk och värn” med de likheter och skillnader som råder i de olika nordiska länderna vad avser nyttjande och förvaltning av fiske och vattenbruk, men också annat nyttjande av havets resurser. Projektet planerar publicera en slutrapport under 2003.

6. Stränderna

Åtgärdsförslag 6:1

En studie som visar strändernas tillgänglighet i de inre delarna av skärgården har tagits fram. Studien ger en överblick av hur mycket fria stränder det finns i regionens olika strandområden. Syftet med utredningen att den ska kunna användas av kommunerna i deras översiktliga planering och även som ett översiktligt underlag vid handläggningen av strandskyddsdispenser.

Genomfört

En översiktlig inventering av fria strandområden och tillgängligheten till dessa i innerskärgården i Uppsala, Stockholms och Södermanlands län har genomförts. Studien har redovisats i en rapport **”Innerskärgårdens stränder – En överblick över stränderna i Uppsala, Stockholms och Södermanlands län” /Länsstyrelsen i Stockholms län 2000 U:10/.** Arbetet genomfördes vid Länsstyrelsen i Stockholms län, men med deltagande från Länsstyrelserna i Uppsala och Södermanlands län. Kustkommunerna i alla tre länen deltog.

Syftet med rapporten är att få en överblick över innerskärgårdens stränder i Uppsala, Stockholms och Södermanlands län. Rapporten ska fungera som underlag för kommunernas planering och tillståndsprövning. Syftet är även att ge kommunerna möjlighet att se sina strandområden i ett större sammanhang. Materialet har används både regionalt i Regional utvecklingsplan för Stockholms län 2001 (RUFS) och kommunalt i Värmdös översiktsplan.

För att skapa en överskådlig bild av kuststräckan delades kusten in i delområden. Indelningen gjordes efter hur många fria stränder som fanns samt hur stora dessa var. I rapporten finns en länsövergripande karta som visar vilka kustområden som har flera större, fria strandområden, vilka som har några stora, fria strandområden, vilka som har många mindre, fria strandpartier och slutligen vilka som har få fria strandområden. Av kartan framgår det finns flera fria strandområden i den södra delen av kust- och skärgårdsområdet.

Åtgärdsförslag 6:2

På de stora öarna där det finns en bofast befolkning kan det finnas behov av nya bostäder i strandnära lägen, vilket kan komma i konflikt med strandskyddet. Genom att arbeta med strandskyddsfrågorna i översiktsplan kan man få ett bättre bedömningsunderlag. Ett exempel på en sådan plan är översiktsplanen för Ornö i Haninge kommun. Kommunen och länsstyrelsen har där kommit överens hur man kan precisera tillämpningen av strandskyddet.

Genomfört delvis omprioriterat

Det synsätt som redovisas i programmet, nämligen att det på platser i skärgården, företrädesvis de större öarna, där det finns bofast befolkning och i anslutning till etablerade byar och bebyggelsegrupper kan finnas anledning att se över det utvidgade strandskyddet, är etablerat på Länsstyrelsen i Stockholms län. Syftet är att främja permanent boende som bidrar till att bibehålla en levande skärgård. En förutsättning är

även att en sådan omprövning kan ske samlat för ett större område. En översiktsplan eller en fördjupning av översiktsplan som behandlar dessa frågor kan vara ett sådant underlag.

Länsstyrelsen har även fullföljt ambitionen att begränsa det utvidgade strandskyddet i de tre områden som pekas ut särskilt i översiktsplanen för Ornö. I beslut den 24.1.2001 har Länsstyrelsen ändrats sitt tidigare beslut om utvidgning till 300 m strandskydd. Ändringen innebär att strandskyddet begränsas till 100 m inom de tre utpekade områdena på Ornö. Förutsättningarna och motiveringen överensstämmer med synsättet i ovanstående stycke.

Ambitionen som redovisas i programmet att presentera ”Ornö – ett exempel på hur översiktsplanen kan användas för att precisera strandskyddet” i en särskild PM kommer dock inte att genomföras. Länsstyrelserna gör bedömningen att synsättet är etablerat och att programmets redovisning kompletterad med själva översiktsplanen och länsstyrelsens beslut är tillräckligt underlag för andra kommuner med motsvarande förutsättningar.

Haninge kommun har efter att programmet togs fram utarbetat en översiktsplan för kustområdet. Där tar frågan upp om att ändra det tidigare utvidgade strandskyddet från 300 till 100 m upp för ett område på Muskö. Enligt Länsstyrelsens uppfattning behövs i det fallet ytterligare underlag. Även översiktsplanen för Östhammars innehåller exempel på sådana områden. Värmdö kommun har i sitt pågående översiktsplanarbete som omfattar fördjupningar för de större öarna tagit upp frågan och har för avsikt att återkomma med en begäran.

Åtgärdsförslag 6:3

Länsstyrelserna följer Försvarsmaktens avveckling av militära anläggningar i skärgården för att bevaka bl.a. planfrågor och naturvårds-, friluftslivs- och kulturmiljövårdsintressen. Länsstyrelsen i Stockholm avser att tillsammans med berörda delar av försvarsmakten starta en samordningsgrupp där olika avvecklingsobjekt tas upp. Det är angeläget att viktiga allmänna intressen uppmärksammas tidigt i planprocessen.

Genomfört

Länsstyrelsen i Stockholms län har tillsammans med Försvaret och Fortifikationsverket bildat en samordningsgrupp. Gruppen har utarbetat rutiner för hur samrådet med Länsstyrelsen ska gå till vid nedläggning av sekretessbelagda militära anläggningar. Ett ärende ska skickas till Länsstyrelsen för samråd när en anläggning avhemligas och läggs ned eller när den ska avyttras. Länsstyrelsen ska då lämna synpunkter om allmänna intressen och upplysa om planförhållandena. Länsstyrelsen ska bevaka riksintressen, Natura 2000, närhet till naturreservat/fågelskyddsområden, om strandskydd råder eller om det bör införas. m.m. Man ska även bedöma om det finns intresse för staten att förvärva fastigheten med hänsyn till natur- ,friluftslivs- eller kulturvärden. En allmän utgångspunkt bör vara att området ska återgå till naturmark. Byggnader, värn och andra anläggningar bör tas bort i ytterskärgården.

Om annan användning av området ska ske får detta prövas genom planläggning tillståndsprövning och ev. strandskyddsprövning. Länsstyrelsen har fått ett knappt 10-tal ärenden. Under de senaste åren har dock antalet ärendena minskat. För närvarande finns en parlamentarisk kommitté som ska utreda frågor som rör s.k. ”ändamålsfastigheter inom statlig förvaltning”. I samband härmed har frågan om att avvakta med försäljning av

statlig mark tills utredningen är klar tagits upp i riksdagen. Finansministern har i svar på frågan sagt att han eftersom en utredning är tillsatt utgår från att berörda myndigheter (vilket innefattar försvarsmakten) inväntar resultat av utredningen innan försäljning sker i skärgården.

I Uppsala län har flertalet kustbefästningar lagts ner och kommer att avhemligas.

Åtgärdsförslag 6:4

Det finns svårigheter när det gäller tillämpningen av strandskyddsbestämmelserna med dess nya syften att värna goda livsvillkor för växter och djur. Länsstyrelserna och kommunerna ansvarar för att strandskyddets bestämmelser får genomslag. Som ett led i detta arbete avser Länsstyrelsen i Stockholms län ta fram rekommendationer om tillämpningen av strandskyddsbestämmelserna i detta avseende.

Inte påbörjat

Arbetet är inte påbörjat. Länsstyrelsens resurser är begränsade och arbetet har inte kunnat prioriteras före annat naturskyddsarbete. Länsstyrelsen avvaktar även om behandlingen av Naturvårdsverkets förslag till översyn av strandskyddsbestämmelserna som remissbehandlades i höstas kommer att leda till några förändringar av lagstiftningen och kompletteringar av de allmänna råden. Länsstyrelsen i Stockholms län påtalade i sitt remissvar behovet av allmänna råd om strandskyddets ”nya” syfte att värna goda livsvillkor för växter och djur.

Åtgärder utöver förslagen i miljö- och hushållningsprogrammet

I Miljö- och hushållningsprogrammet diskuterades behovet av en ny strandinventering och att följa utvecklingen längs stränderna. Samtidigt som programarbetet pågick genomfördes en studie på Länsstyrelsen i Stockholms län för att testa metoder som beskriver exploatering/störning av stränder. Denna studie är nu genomförd och presenterad i en rapport **"Fysisk störning av stränder" U 2000:25** (studien var en test av Naturvårdsverkets metoder för "Bedömningsgrunder för miljökvalitet" avseende fysisk störning). Testet visade att de av Naturvårdsverket föreslagna metoderna hade brister som gjorde att det fanns behov av förbättring av metoderna, men också att det verkade vara en framkomlig väg att få ett grepp om "fysisk störning" i stort längs våra stränder.
I samarbete med länsstyrelserna i Blekinge och Norrbotten söktes därför medel för att utveckla metodiken. Arbetet leddes från Länsstyrelsen i Stockholm och resulterade i en andra rapport **"Fysisk störning av stränder" 2001:22**. I denna rapport ges en mer ingående beskrivning av de mer utvecklade metoder som togs fram.

Med denna utvecklade metod har stränderna i hela Stockholms läns skärgård karterats och det finns ett material som ger en grov bild av den fysiska störningen som den indikeras med hjälp av närvaro av bryggor, byggnader och vägar. Resultaten av de angivna metoderna utgör ett betydelsefullt uppdateringsbart underlag vid olika former av planering av byggnation i strandnära område samtidigt som de ger en mycket god överblick över det aktuella läget i hela länet.

Under 2002 har metoden för kartering av fysisk störning längs stränder utvecklats vidare av Länsstyrelsen i Stockholms län (Annelie Mattisson). Ett utkast till en rapport **”Vidareutveckling av Indikatormetoden för analys av strändernas exploateringsgrad”** lämnades till Naturvårdsverket i januari 2003. Den reviderade metoden kommer eventuellt att ingå i Naturvårdsverkets ”Handbok för miljöövervakning”. Under hösten 2003 planerar Länsstyrelsen i Stockholm att analysera den fysiska exploateringen störningen längs stränderna i skärgården samt Mälaren, utifrån den reviderade metoden.

I Norrtälje och Värmdö kommun pågår för närvarande mer inventeringar strändernas naturvärden. Inventeringen omfattar de större öarna. Syftet är att få bättre underlag för bl.a. strandskyddsärenden.

7. Trafik

Åtgärdsförslag 7:1

I Uppsala och Södermanlands län ska samhällets engagemang så som stödformer etc. ses över. Länsstyrelserna kommer att ta nödvändiga kontakter med trafikhuvudmän och övriga berörda. Länsstyrelsen i Stockholm följer regionplanekontorets arbete med ett förslag till trafikering inom skärgården, vilket blir ett viktigt underlag för kommunernas översiktsplaner.

Genomfört

Regional utvecklingsplan 2001 för Stockholmsregionen har antagits av landtingsfullmäktige den 14 maj 2002. I planen redovisas förslag till hur bastrafiken i skärgården kan förbättras. Inriktningen bör vara att skärgården bör få en tydligt strukturerad bastrafik med sex replipunkter, 2 landfästen och 13 kärnöar. Kärnöarna bör, som bytespunkter för de kringliggande öarna, garanteras en bastrafik som gör det möjligt att dagligen resa till och från fastlandet. Arbetet drivs nu vidare med en fördjupning av regionplan för skärgården. Vilken form slutprodukten kommer att få är ännu inte klart.

I Uppsala län har hamnbolaget vid Hargs hamn ansökt om tillstånd enligt miljöbalken för hamnutbyggnad och farledsfördjupning samt för framtida utvidgad hamnverksamhet. Hamnen är allmän och till den leder allmän farled som man vill fördjupa. Lokal båttrafik i mindre skala förekommer för att tillgodose behov av skolskjutsar, hemtjänst, sjukresor, turisttrafik m.m. Bryggor för denna trafik finns vid ett tiotal platser. Utbyggnaden av Hargs hamn och aspekter om kommunikationer i mindre skala i kust- och skärgårdsområdet, inklusive hamnar och bryggor tas med i Östhammars kommuns översiktsplan som varit utställd år 2002 och som väntas antagas inom kort.

I samband med att flottan av skärgårdsfartyg förnyas och delvis nya rutter trafikeras måste ansvariga myndigheter (landstinget och kommuner som beställare av trafik) samt de utförande trafikföretagen se till att tillräckliga underlag finns för att bedöma miljöpåverkan av den förändrade trafiken. Svall och jetstrålar (där den tekniken är aktuell), kan orsaka grumlingar, störningar och erosion i annars ostörda miljöer, nya områden utsätts för buller och emissioner, vars omfattning blir beroende bl.a. av vad det är för typ av fartyg som utför transporten.

För Södermanlands län har landstinget och de tre kustkommunerna inför 2002 reviderat regelverket för fraktstöd för sjötransport av visst gods till och från öar utan fast land- eller färjeförbindelse.

8. Båtliv i skärgårdsmiljö

Åtgärdsförslag 8:1

Länsstyrelserna, landstingets Regionplane- och trafikkontor i Stockholm och Kommunförbundet Stockholms län genomför tillsammans med kommunerna och båtlivets organisationer ett tvåårigt informationsinriktat projekt kallat "Båtliv i skärgården", som syftar till att bearbeta och ge förslag till att utveckla regler och förhållningssätt för ett långsiktigt hållbart båtliv i skärgården.

Inte påbörjat

En projektplan utarbetades i samråd med båtlivets organisationer (däribland Svenska Båtunionen), Stockholms kommun och Stockholms läns landsting. På grund av bristande personella resurser vid Stockholms läns länsstyrelse, där projektet rimligast hör hemma har det dock ännu inte genomförts.
Projektplanens utgångspunkt är att båtlivet är en nödvändig och positiv del i den levande skärgården och att ansvaret att det utövas med hänsyn i första hand ligger hos båtägarna själva. Som exempel på punkter som projektplanen omfattar kan nämnas:

- Samhällsekonomisk optimering av toalettservice
- Giftfritt beväxningsskydd
- Utsläpp av kolväten från båtlivet
- Buller som störning från båtlivet
- Konflikten mellan friluftslivet och kustnaturen
- Båtliv som underlag för sysselsättning

Projektet har hög angelägenhetsgrad och bör genomföras om resursfrågan kan lösas.

Åtgärdsförslag 8:2

Under båtsäsong 1999 har Länsstyrelserna och landstinget i Stockholms län tillsammans med båtlivets organisationer och företrädare för färg- och båtbranschen genomfört ett enklare test av alternativa färger. Sjöfartsverket planerar ett större test för säsongen 2000, i vilken länsstyrelserna också aktivt deltar.

Genomfört

Projektet har genomförts i samarbete med Vaxholms kommun, Svenska båtunionen, Svinninge Marina samt Stockholms läns landsting, som gett ekonomiskt stöd (Beslut nr M 11/99 RTN 9905-0150). Testets utförande bygger på en projektidé utarbetad av Sjöfartsverket, som välvilligt ställt denna till förfogande. Projektet har genomförts i allt väsentligt enligt projektplanen och redovisats i form av rapporten **”Test av båtbottenfärger på fritidsbåtar i Stockholms skärgård 1999”**/. Länsstyrelsen i Stockholms län Underlagsmaterial februari 2000 Nr 11/. Under båtsäsongerna 2000 och 2001 har Sjöfartsverket genomfört en större test av liknande slag för såväl väst- som ostkusten Utfallet av testet har redovisats av Sjöfartsverket. Länsstyrelsen har också under 2001 – 2002 deltagit i en brett sammansatt arbetsgrupp sammankallad av Sjöfartsverket för att ta fram ett nytt Miljöprogram för fritidsbåtar. Det arbetet har temporärt avstannat.

Sammanställning över delrapporter

- **”Innerskärgårdens stränder – En överblick över stränderna i Uppsala, Stockholms och Södermanlands län”** Länsstyrelsen i Stockholms län 2000 U nr 10 februari 2000 (se vidare åtgärd 6:1).

- **”Test av båtbottenfärger på fritidsbåtar”** Länsstyrelsen i Stockholms län U nr 11 februari 2000 (se vidare åtgärd 8:2).

- **”Om uthålligt fiske- och vattenbruk i skärgården”** författad av Christer Olburs. / Länsstyrelsen i Stockholms län U nr 21 augusti 2000/ (se vidareavsnitt 5).

- **”Fysisk störning av stränder – Prov av bedömningsgrunder för miljökvalitet”** Länsstyrelsen i Stockholms län U nr 25 november 2000 (se vidare övriga åtgärd avsnitt 6).

- **”Fysisk störning av stränder – Metodstudier för övervakning av exploateringsgraden”** Länsstyrelsen i Stockholms län R 2001: 22 (se vidare övriga åtgärd avsnitt 6).

- **”Hyresbostäder i skärgården”** Länsstyrelsen i Stockholms län U nr 10 december 2001 (se vidare åtgärd 2:7).

- **"Skärgårdsmiljöer - nuläge, problem och möjligheter"** är en "grönbok" bok som tagits fram inom ramen för Interreg IIA-samarbetet mellan Stockholms, Ålands och Åbolands skärgårdar. Publicerad av Nordiska Ministerrådets Skärgårdssamarbete. Kan beställas från Länsstyrelsen i Stockholm. (se vidare övriga åtgärder avsnitt 4).

- **Miljöanpassade små VA-system** (Arbetspromemoria nr 2, Februari 2001, Länsstyrelsen i Stockholms län, Kommunförbundet Stockholms län (KSL) och Regionplane- och trafikkontoret, Stockholms läns landsting (RTK) (se vidare åtgärd 2:8).

- **"Under ytan i Stockholms skärgård".** En sammanställning av miljösituationen i Stockholms skärgård fram till år 2000. Kan beställas från Länsstyrelsen i Stockholm (se vidare övriga åtgärder avsnitt 4).

- **”Kris och förnyelse för fisken i kustzonen”.** Rapport från ett seminarium av Sportfiskarna, Fiskevattensägarna och SUCOZOMA. Ersta konferens 28-29 oktober 2002: Resumé. Resumén kan beställas från Håkan Carlstrand, Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund (tel. 08-704 44 80, hk@sportfiskarna.se) (se vidare åtgärd 5:2).

- **Hur man väljer vatten- och avloppslösningar där kommunalt VA saknas – en metodstudie** (Arbetspromemoria nr 9, September 2001, Länsstyrelsen i Stockholms län, Kommunförbundet Stockholms län (KSL) och Regionplane- och trafikkontoret (RTK), Stockholms läns landsting) (se vidare åtgärd 2:8).

- **”Om Svealandskustens fisk, fiske och vattenbruk förvaltning och miljömålen”** Författare Christer Olburs. Länsstyrelsen i Uppsala län Meddelande 2002:11 (se vidare inledande avsnitten).

- **”Skyddsvärda grundområden i Svealands skärgårdar"** (Länsstyrelsen i Stockholms län R 2003:05) (se vidare åtgärd 4:1).

- **”Beräkning av kväve- och fosforbelastning på Svealands kustvatten 1997”** kommer att tryckas under 2003 (se vidare åtgärd 4:4).

- **”Ägande och naturresurser i Stockholms skärgård”** rapporten kommer att tryckas som en rapport under 2003 (se vidare åtgärd 5:2).

- **”Historiska landskapsanalyser ”** rapporten kommer att tryckas under 2003 (se vidare åtgärd 1:2).

- **”En beskrivning av jord- och skogsbrukets villkor på de större skärgårdsöarna”** rapporten kommer att tryckas under 2003 (se vidare åtgärd 2:1).

- **”Vidareutveckling av Indikatormetoden för analys av strändernas exploateringsgrad”** ett utkast till rapport lämnades till Naturvårdsverket i januari 2003. (se vidare övriga åtgärd avsnitt 6).

Länsstyrelsen i Uppsala län, *meddelande 2003:xx* *ISSN 0284-6594*

Länsstyrelsen i Stockholms län, *ISBN 91-7281-093-9*

Länsstyrelsen i Södermanlands län *rapport 2003:1* *ISSN 1400-0792*

Ytterligare exemplar av denna rapport kan beställas hos
Länsstyrelsen i Uppsala län tfn 018-19 50 00,
URL:http://www.c.lst.se
Länsstyrelsen i Stockholms län, Miljö- och planeringsavd tfn 08-785 40 00,
URL:http//www.ab.lst.se
Länsstyrelsen i Södermanlands län tfn 0155-26 40 00
URL:http//www.d.lst.se

Länsstyrelsens reprocentral Uppsala 2003
ISSN 0284-6594